

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Навчально-науковий інститут філології
Кафедра української мови та прикладної лінгвістики

ТИПОЛОГІЯ МОВЛЕННЄВИХ ПОМИЛОК У ТЕКСТАХ УКРАЇНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ-ПОЧАТКІВЦІВ

Кваліфікаційна робота

освітнього ступеня «магістр»
студента II року навчання
галузі знань 03 «Гуманітарні науки»
спеціальності 035 «Філологія»,
спеціалізації 035.01 «Українська мова
та література», ОНП «Українська
філологія та західноєвропейська мова»
Анжеліки Олегівни ЖУЛЕНКО

Науковий керівник:

к. філол. н., доцент кафедри української
мови та прикладної лінгвістики
Сергій РІЗНИК

«Допущено до захисту»
протокол засідання кафедри
української мови та прикладної лінгвістики
№ 14 від «08» травня 2024 року
завідувач кафедри _____
к.філол.н., доц. **Сергій РІЗНИК**

АНОТАЦІЯ

Кваліфікаційна робота присвячена дослідженню мовленнєвих помилок, що трапляються в текстах українських письменників-початківців. Вона спрямована на створення типології таких порушень, аналіз їхнього впливу на зміст і естетичну цінність творів, а також на виявлення причин їх появи неточностей.

Предметом дослідження є типові мовленнєві помилки, що характерні для творчості письменників-початківців, зокрема орфографічні, пунктуаційні, лексичні, граматичні та стилістичні девіації.

Методи дослідження включають аналіз текстів, систематизацію помилок за мовними рівнями, вивчення причин їх появи, опитування читачів, а також аналіз можливостей сучасних інструментів редагування, таких як системи штучного інтелекту (ШІ), Grammarly та LanguageTool.

Актуальність роботи зумовлена стрімким розвитком української літератури, зростанням кількості молодих авторів та їхньою потребою в удосконаленні мовних навичок. Робота також акцентує увагу на важливості мовної чистоти та культури для сучасної української мови, яка постійно змінюється під впливом глобалізації та інтерференції з іншими мовами.

Ключові слова: *мовленнєві помилки, культура мовлення, письменники-початківці, редагування, штучний інтелект, типологія.*

ABSTRACT

The qualification work examines speech errors that occur in the texts of Ukrainian beginning writers, focusing on the typology of such violations, their impact on the content and aesthetic value of works, as well as the reasons for their occurrence.

The subject of the research is the typical speech errors characteristic of the work of beginning writers, including spelling, punctuation, lexical, grammatical and stylistic errors.

Research methods include text analysis, systematization of errors according to language levels, studying the causes of their appearance, reader surveys, and an analysis of the possibilities of modern editing tools, including artificial intelligence (AI) systems, Grammarly and LanguageTool.

The relevance of the work is determined by the rapid development of the Ukrainian literary sphere, the increasing number of young authors, and their need to improve their language skills. The work also highlights the importance of language purity and culture in the context of the modern Ukrainian language, which is constantly changing under the influence of globalization and interference with other languages.

Keywords: *speech errors, language culture, beginning writers, editing, artificial intelligence, typology.*

ЗМІСТ

ВСТУП	2
РОЗДІЛ I. КОРЕЛЯЦІЯ МІЖ КУЛЬТУРОЮ МОВИ ТА МОВЛЕННЄВИМИ ПОМИЛКАМИ	10
1.1. Актуальні підходи в мовознавстві	10
1.2. Культура мовлення як лінгвістична категорія	11
1.3. Поняття «норма» і «помилка» в дослідженнях вчених	19
РОЗДІЛ II. КЛАСИФІКАЦІЯ ТА АНАЛІЗ МОВЛЕННЄВИХ ПОМИЛОК У ТЕКСТАХ ПИСЬМЕННИКІВ-ПОЧАТКІВЦІВ	28
2.1. Принципи аналізу мовленнєвих помилок	28
2.2. Орфографічні помилки	30
2.3. Орфоепічні помилки	34
2.4. Лексичні помилки	36
2.5. Морфологічні помилки	39
2.6. Логіко-синтаксичні помилки	41
2.7. Пунктуаційні помилки	45
2.8. Стилiстичні помилки	54
2.9. Вплив помилок на якість тексту	57
2.10. Рекомендації для авторів текстів	58
РОЗДІЛ III. РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ТА КОМП'ЮТЕРНИХ ПРОГРАМ У СУЧАСНОМУ ЛІТЕРАТУРНОМУ ПРОЦЕСІ	62
3.1. Штучний інтелект як явище сучасної дійсності	62
3.2. Штучний інтелект та авторське право	65
3.3. Використання штучного інтелекту в літературній творчості	67
3.4. Штучний інтелект і програми редагування текстів	73
3.5. Практика застосування безплатних інструментів для редагування	74
3.6. Роль типології помилок для комп'ютерних систем написання й редагування текстів	79
Висновки	82
Список використаних джерел	84
Використані тексти	89
Додатки	90

ВСТУП

Темою нашого дослідження є типологія мовленнєвих помилок у текстах українських письменників-початківців.

Об'єктом дослідження є українськомовні художні тексти, які містять текстові помилки. Дослідження проведено на матеріалі, відібраному з творів українських письменників, які починають свій творчий шлях. У першу чергу до уваги взято авторські тексти переможців літературних конкурсів на сайті «Букнет».

Предметом дослідження є типові мовленнєві помилки, які характерні для творчості письменників-початківців.

Мета роботи – виявити й проаналізувати мовленнєві помилки задля встановлення типологічних особливостей та розкриття їхнього впливу на якість літературних творів, розробити рекомендації для вдосконалення текстів.

Задля досягнення мети потрібно виконати такі завдання:

- 1) виявити та зафіксувати типові помилки в текстах українських письменників-початківців;
- 2) систематизувати зібраний матеріал відповідно до мовних рівнів;
- 3) дослідити причини появи помилок;
- 4) проаналізувати вплив текстових помилок на зміст та естетичну цінність творів молодих письменників;
- 5) проаналізувати типові системи й застосунки для написання й редагування художніх творів;
- 6) виявити спільні та відмінні риси мовленнєвих порушень у різних авторів, визначити типові шляхи покращення текстів.

За період свого становлення та розвитку українська мова була змушена пройти чимало випробувань. Борючись за владу над Україною, імперії видали десятки наказів, знищували все українське й офіційно, і таємно. Деякі з них, наприклад, указ Петра I 1720 року про заборону книгодрукування українською мовою, обмежували вжиток української мови лише в певних сферах, а інші –

вкрай звужували рамки її офіційного використання (Валуєвський циркуляр 1863 р., Емський указ 1876 р.). Проте українські діячі шукали можливості продовжувати роботу за будь-яких умов: зокрема деякі з них виїхали й продовжували творити в еміграції. Колоніальна політика гальмувала розвиток української культури й мови на десятки років.

Завдяки плідній праці Агатангела Кримського, Олекси Синявського, Олени Курило, Майка Йогансена, Сергія Єфремова, Миколи Хвильового, Михайла Ялового та інших письменників і мовознавців у 1928 році було затверджено «харківський правопис», який об'єднав галицьку та наддніпрянську писемні традиції. На жаль, період «українізації» виявився вкрай нетривалим, а за ним почалася хвиля репресій. Правопис було змінено й штучно наближено до норм російської мови, митців репресовано або змушено працювати задля «системи».

Лише після проголошення незалежності України розпочинається якісно новий етап у розвитку української мови. Відповідно до статті 10 «Конституції України» вона отримує статус державної.

З початком вторгнення Росії на територію України чимало наших громадян намагаються перейти на українську мову, повністю відмовляючись від російської. Отож значно зростає попит на українськомовний продукт, зокрема: книги, фільми, статті в інтернеті. Автори зацікавлені в його створенні, а держава регулює функціонування і застосування української мови як державної у сферах суспільного життя.

Серед різноманіття літературних текстів особливої уваги заслуговують твори молодих письменників, які вносять свіжі ідеї в літературний дискурс. Проте початківці часто допускають різноманітні мовні помилки, які виникають або через нестачу досвіду, або через несформованість мовної компетенції.

Актуальним у контексті сучасних філологічних досліджень є аналіз текстових помилок письменників-початківців задля розкриття особливостей індивідуального стилю молодих письменників та виявлення векторів для

подальшого вдосконалення. Вивчення мовленнєвих помилок у текстах початківців дозволить виокремити загальні тенденції формування мовної компетенції, відповідно розробити ефективні методи підтримки письменників та підвищення якості їхньої творчості. Дослідження використання ШІ та спеціальних застосунків у творчості письменників та роботі редактора спрямоване на розкриття потужного потенціалу взаємодії митця й сучасних комп'ютерних технологій.

Вивчення типології мовленнєвих помилок у текстах молодих авторів також може бути корисним для викладачів української мови та літератури, які працюють зі студентами-письменниками або викладають курси з творчого письма. Вони зможуть використовувати результати цього дослідження для навчання та підтримки молодих талантів, сприяючи їхньому професійному зростанню та уникненню типових помилок на різних етапах творчого процесу.

Це робота відкриває перспективи для подальших досліджень у галузі редагування, стилістики, може бути залучена для аналізу й покращення роботи ШІ та сприяє глибшому розумінню мистецтва, взаємозв'язку мовної норми з художньою цінністю творів.

Вивчення текстових помилок має потужну традицію, але через нівелювання носіями мовних норм і засмічення лексичної та граматичної системи кальками з інших мов не втрачає актуальності. Такий напрям досліджень відомий під назвами «лінгвістика помилок», «патолінгвістика», «помилкознавство», «девіатологія» тощо.

Помилки є об'єктом дослідження не лише лінгвістів, а й психологів, філософів, літературознавців, методистів, практиків редагування, соціологів та інших.

Львівський дослідник мовленнєвих порушень Флорій Бацевич у своїй публікації «Основи комунікативної девіатології» підкреслює, що в основу виділення «негативного мовного матеріалу» покладено нормативний критерій, отже, про помилки можна говорити, коли вироблені засади

нормативності [6, с. 21]. Ми погоджуємося з думкою дослідника й називаємо аномативність основним критерієм для визначення помилок.

Монографії Лариси Терентіївни Масенко «Мова і політика», «Мова і суспільство: Постколоніальний вимір» присвячені розв'язанню українсько-російського мовного конфлікту. На думку авторки, «російсько-українські мовно-культурні взаємини в Україні будуть постійним джерелом конфліктів доти, доки повноцінне побутування української мови лишатиметься zagrożеним з боку російської. Повертатися до української доведеться через потенційно конфліктний етап двомовності, спрямовуючи його на розширення впливу української мови шляхом адміністративного впровадження її в державні структури, в систему освіти, регульованої державної політики сприяння культурі тощо» [21, 22, с. 117-118].

Борис Антоненко-Давидович у своїй книзі «Як ми говоримо», звертаючи увагу на сталі морфологічні і синтаксичні норми, подеколи призабуті або чомусь знехтувані, а найбільше – на лексичні й фразеологічні хиби, прагне дати корисні поради [2, с. 10] у виборі точніших, перевірених літературною, фольклорною й розмовною традиціями, відшліфованих та закріплених сполук і зворотів.

Олександр Пономарів, продовживши традиції свого попередника, був своєрідним консультантом з проблем недотримання мовної норми. З початку двотисячних він видав ряд статей і досліджень, пов'язаних із мовними порадами. Вони становлять основу його книжки «Культура слова: Мовностилістичні поради». Пономарів зауважує, що «це справді продумана цілісна праця, у якій популярність викладу поєднується з науковою коректністю та пошуком збалансованого підходу до складних моментів мовної практики. Вона охоплює всі аспекти мовлення – від вимови до синтаксису» [32, с. 5-6].

Основні напрями досліджень Олександри Сербенської – культура української мови, термінознавство, лінгводидактика, комп'ютерні програми для вивчення української мови. Олександра Сербенська, Марія Білоус говорять про те, що, «аналізуючи різноманітні мовленнєві порушення, комунікативні невдачі, вникаючи в їх природу, пізнаючи механізми помилок, можна розкрити

психологічну структуру помилкової дії, визначити закони мовленнєвої поведінки людини і на цій основі виробляти практичні рекомендації» [38; 39, с. 4].

Журналістка Марія Волошак – автор посібників «Довідник для журналістів. Мовні поради» та «Неправильно-правильно. Довідник з українського слововживання: за матеріалами засобів масової інформації». Спільними зусиллями вони видали книжку «Актуальне інтерв'ю з мовознавцем: 140 запитань і відповідей», у якій «у формі запитань і відповідей ведеться розмова про сучасний стан української мови як державної та процесу, що в ній відбуваються, про особливості усного мовлення, про доцільність вживання окремих слів і висловів, про спонування небайдужих до пошуку гарного, очищеного Слова» [11].

Матеріали словника-довідника з культури української мови (за редакцією в. М. Русанівського) покликані активізувати природні для нашої мови форми, які через довготривалий лінгвоцид частково втратили свою життєздатність [19].

Досить популярними у цій галузі є роботи Єрмоленко С., Караванського С., Головашука С., Чак Є.

Беручи за основу дослідження провідних українських мовознавців, ми намагалися крізь призму дотримання чи порушення мовних норм проаналізувати якість текстів українських письменників-початківців.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списків використаних джерел і текстів, додатків. У **першому розділі** здійснено аналіз сучасних підходів у мовознавстві та способів класифікації помилок, окреслено зв'язок культури мовлення, норми і помилки. **Другий розділ** містить конкретні порушення норм, класифіковані за різними рівнями; тут також вміщено результати опитування читачів і рекомендації для авторів. У **третьому розділі** розглянуто найсучасніші засоби для редагування та написання текстів.

РОЗДІЛ І

КОРЕЛЯЦІЯ МІЖ КУЛЬТУРОЮ МОВИ ТА МОВЛЕННЄВИМИ ПОМИЛКАМИ

1.1. Актуальні підходи в мовознавстві

З кінця ХХ – початку ХХІ століття спостерігаємо формування й стрімкий розвиток цілої низки мовознавчих напрямків, що найчастіше мають міждисциплінарний характер. На перший план виходять, наприклад, психолінгвістика, медіалінгвістика, гендерна й корпусна лінгвістики, семасіологія, девіатологія тощо. Отже, початий більш ніж 30 років тому перехід до проблем функціонування мови, а не її породження має свої плоди.

Однак антропологічна спрямованість не може протиставлятися структурно-семантичному пізнанню мови. Коректніше сказати, що вони доповнюють одне одного. Цілісне уявлення про мову може дати дослідження її проявів у всіх відведених їй ролях: мова як код (знакова система); мова як засіб пізнання; мова як інструмент комунікації; мова як «дім буття духу народу» [1, с. 9].

Проведення таких мовознавчих досліджень вимагає дотримання певних методологічних настанов, наприклад, Науменко Л. П. [27, с. 125-128] виділяє такі з них: *антропоцентризм, менталізм, експансіонізм й експланаторність*. Антропоцентризм, варто зауважити, є загальною тенденцією в науці, що ставить людину на чільне місце в будь-якому дослідженні, розглядаючи мову як інструмент самовираження, пізнання та формування ідентичності. Антропоцентризм акцентує на тому, як мова відображає людський досвід, мислення та культуру. Саме на такому підході у вивченні мови наголошують Арутюнова Н.Д., Голубовська І.О., Корольов І.Р., Селіванова О.О.

Менталізм ґрунтується на ідеї про те, що мова не є простою системою символів, а тісно пов'язана з когнітивними процесами, тобто увага спрямована на змістовий аспект мови.

Експансіонізм прагне охопити всі аспекти мови та її використання, включно з прагматичним, когнітивним, соціальним і культурним, а отже сприяє

залученню ідей та методів з інших галузей знань. Експланаторність не менш важливий елемент дослідження, що дозволяє пояснювати та передбачати мовні явища. Ці підходи допомагають розширити розуміння мови як складного феномену, що відображає різноманіття людських думок, емоцій, взаємин та культурних практик у сучасному світі.

Дослідження типології текстових помилок, безумовно, має ґрунтуватися на єдності всіх названих принципів та підходів.

1.2. Культура мовлення як лінгвістична категорія

Мова – це не проста сукупність знаків, а й неповторна скарбниця знань, носій інформації про нове й забуте. У ній закарбовані давні традиції і відбито сучасні тенденції. Достатньо з'явитися новому явищу – воно отримує назву й своє місце в системі, але, зникнувши в повсякденні, воно може ще довго жити в мові.

Мова – це явище одночасно індивідуальне й соціальне, адже вона обслуговує кожну людину окремо й усе суспільство загалом. Кожен: школяр, педагог, фахівець у певній сфері, президент тощо – має можливість використати різноманітні комунікативні засоби для обраних цілей, проте результат таких дій напряду залежатиме від рівня знань мовця в цій галузі, вміння чітко й правильно формулювати думку та дотримуватися норм спілкування.

З упевненістю можна стверджувати, що людина вдосконалює мову, а мова вдосконалює людину. Недаремно німецький філософ і письменник Йоганн Вольфганг фон Гете казав: *«Скільки мов ти знаєш – стільки разів ти людина»*. Цей вислів знаходить підтвердження у двох площинах існування мови: спрямована у внутрішній світ, психіку людини, вона створює обрамлення думкам, озвучує їх, стає шляхом до самопізнання й зростання особистості; як явище соціальне, мова дозволяє тримати тісний зв'язок із зовнішнім світом, пізнавати нове й обмінюватися ідеями. Відповідно, чим більше мов знає людина, тим ширше її кругозір і відкритіша вона до нового. Той, хто прагне досягти успіху в житті, неодмінно повинен пізнати можливості мови й культуру її використання.

Культура мовлення є показником рівня освіченості людини, національної самосвідомості, громадянської активності. Оскільки мовна культура не постає нізвідки, вона потребує постійної роботи, спрямованої на зрощення й удосконалення кращих людських рис, підвищення свого фахового рівня, досягнення поваги до особистості в суспільстві. Тому настільки важливим завданням є не саме мовне навчання, а його органічне поєднання з мовним вихованням і плеканням гідної мовної поведінки.

Культура мови є мовознавчою наукою, яка «на ґрунті лексики, фонетики, граматики, стилістики виробляє критерії усвідомленого ставлення до мови й оцінювання мовних одиниць та явищ, механізми нормування кодифікації (введення в словники та в мовну практику)» [24, с. 411]; «це рівень сформованості літературної мови, її розвитку, стилістичної диференціації, пізнавально-інтелектуальної глибини і місткості, показником чого є наявність і фіксованість її норм – *орфоепічно-орфографічних, лексико-семантичних, граматичних і стилістичних* – у канонічних фольклорних і художніх текстах, словниках, довідниках, енциклопедіях» [29, с. 12]; вона «не залежить від конкретного звичайного мовця» [28, с. 55]; «дотримання усталених мовних норм усної і писемної літературної мови, а також свідоме, цілеспрямоване, майстерне використання мовно-виражальних засобів залежно від мети й обставин спілкування» [44, с. 263-365]; «ступінь ознайомлення суспільства з мовними нормами, вміння свідомо використовувати нормативні форми і вислови, критично ставитися до порушення норм, здатність висловлювати думку ясно, стисло, зрозуміло» [3, с. 12]; «діяльність, яка має на меті піднесення рівня знань про мову, їх пропаганду і закріплення мовних норм» [42, с. 5]; «лексико-фразеологічна, граматична, орфоепічна й орфографічна внормованість, тобто вживання слів, їх форм, звукових комплексів, синтаксичних конструкцій відповідно до усталених норм, усунення мовних помилок, невиправданих запозичень, невдалих неологізмів, чужорідних елементів тощо» [19, с. 45]; «естетика мови, тобто здатність відчувати її красу, вишуканість і довершеність» [37, с. 66-67].

З давніх часів, коли виникла потреба у створенні словників, граматики та тлумаченні текстів, люди стикалися з необхідністю усвідомлено вибирати, оцінювати та класифікувати мовні факти. Цей процес можна вважати зародженням культури мови як складової частини мовознавства.

Узагальнення мовних особливостей у лінгвістичних працях сприяло встановленню та поширенню певних мовних норм, а також їх кодифікації.

Культура мови, хоча й тісно пов'язана з мовознавством, з часом еволюціонувала в самостійну дисципліну. Її становлення як практичного курсу припадає на 50-60-ті роки ХХ століття. Певний час тому її розглядали скоріше як рекомендації стосовно правильності/неправильності чи нормативності/ненормативності певних висловів, нині – повне розуміння невіддільне від поглядів соціолінгвістичних та етнопсихологічних.

Культура мови постає з усвідомлення мовною особистістю важливості правильного мовлення. Вона здатна зародитися й розвинути лише там, де носії турбуються про своє слово, де їм не байдуже на те, як спілкуватися, і те, як інші це сприйматимуть.

Наука про культуру мови, спираючись на історію української літературної мови, граматику, лексикологію, стилістику та словотвір, розробляє наукові критерії для оцінки мовних явищ. Її метою є формування та вдосконалення навичок літературного спілкування, активна популяризація та засвоєння літературних норм у всіх аспектах мовлення: слововживанні, граматичному оформленні, вимові та наголошуванні, а також боротьба зі спотвореннями, наприклад, суржилом [8, с. 16-18].

Культура мови – це не просто набір правил, а тонкий інструмент, покликаний оцінювати доречність і виправданість використання різних мовних засобів. Вона виступає в ролі чутливого датчика, що першим фіксує нові явища в лексиці, фразеології та граматиці. Культура мови допомагає мовцям чітко розуміти стилістичне забарвлення мовних форм, обирати найвлучніші слова та вирази для конкретної ситуації. Вона слугує для виявлення та виправлення ненормативних висловів, канцеляризмів, суржику та інших мовних шкідників.

Мовне чуття – це невід’ємний компонент культури мови, який ґрунтується на глибокому знанні мовних норм, правил та стилістичних особливостей. Воно дає можливість мовцеві інтуїтивно відчувати мовну гармонію, уникати помилок та обирати найточніші й найвиразніші слова та вирази.

Мовне чуття обов’язково приверне увагу читача до ненормативних висловів. У сучасній ситуації мовні норми й культура можуть стати мірилом довіри до тих чи тих фактів. Наприклад, російська дезінформація активно використовує для пропаганди переклади текстів українською мовою. Натомість українськомовні читачі помічають значні відхилення в розумінні лексичного значення слів, їхній сполучуваності тощо. Такі аномативні тексти, не досягаючи початкової мети, стають приводом для жартів, як-от: *«нема сечі терпіти ці пекельні борошна» (нема сил терпіти ці пекельні муки).*

У широкому розумінні культура мови виявляє й вивчає мовні знаки культури, привертає увагу до них як виразників конкретної історичної доби, символів національної культури. Культуру мови оцінюємо щодо точності, ясності, виразності, стилістичної вправності, майстерності мовця у використанні лексики, у доборі варіантів висловлювання.

Низька культура мови характеризується порушенням правил слововживання, граматики, вимови та наголошення, написання. Висока культура мови передбачає опанування стилістичним багатством мови, уникнення в мовній практиці газетних штампів, канцеляризмів, діалектизмів, досягнення такої усної і писемної форми спілкування, яка б найточніше, найповніше передавала зміст думки. Мовні стереотипи, недбалість у висловленні, суржик – це бідність думки.

Розвиток культури мови проходить послідовні стадії: від оволодіння базовими правилами до досягнення стилістичних і комунікативних вершин. Умовно культуру мови можна поділити на чотири рівні: граматичний (знання граматичних норм, орфографії), стилістичний (вміння влучно підбирати вислови), комунікативний (чітке і лаконічне формулювання думок) і рівень мовної майстерності.

Основною категорією культури мови є *мовна норма* – «сукупність мовних засобів, що відповідають системі мови й сприймаються її носіями як зразок суспільного спілкування у певний період розвитку мови і суспільства» [44, с. 387-388]; Фактично, «літературна норма» як збірне поняття (сукупність норм) тотожна поняттю «літературна мова» [31, с. 37].

У системі національної мови норма пов'язана з діалектами (територіальними і соціальними) та літературною мовою. Норма в діалектах частково охоплює правила загальнонародної, національної мови. Діалектній нормі протистоїть літературна. Діалектна – засвоюється носіями мови стихійно, а літературна – вимагає свідомого користування мовою, культивування зразкових мовних норм, внаслідок чого і постає така лінгвістична категорія як культура мови [46, с. 11].

Процес становлення мовної норми характеризується існуванням значної кількості варіантних форм: правописних, орфоепічних, лексичних, граматичних та стилістичних. Ці варіанти, з часом, можуть конкурувати між собою, а деякі з них навіть зникати.

Важливо зазначити, що діалект може стати джерелом для поновлення або вдосконалення певних мовних норм. Це відбувається, коли певні діалектні форми, завдяки своїй виразності, влучності чи зручності, входять до літературної мови й стають загальноприйнятими.

Усталеність, незмінність, дотримання загальноприйнятих мовних правил оформлення висловлювання є важливою ознакою мовної норми.

Правильність, досконалість, зразковість – базові ознаки, що характеризують нормативну мову і високий рівень культури мови. Попри часткове ототожнення цих понять з культурою мовлення, чимало дослідників спеціально розділяють ці терміни.

Вперше такий поділ запропонував Фердинан де Сосюр: мова – суспільний фактор, соціальне явище, абстрактна система, а мовлення – властивість індивідуальної особистості. Згодом виникло похідне поняття *культури мовлення*.

Культура мовлення – це дотримання мовцями усталених мовних норм усної і писемної форм літературної мови та цілеспрямоване майстерне використання виражальних засобів мови залежно від стилю, жанру, типу мовлення і відповідна лінгво-методична наука про це, бо «лише прозорість мови дає змісту можливість діяти легко, сильно, художньо» [34, с. 172].

Інколи її також трактують як «розділ мовознавства, що досліджує проблеми нормалізації мови» [37, с. 5] чи «як лінгводидактичну науку (науку мовного навчання), яка вивчає стан і статус (критерії і типологію) норм української мови в конкретну епоху та рівень лінгвістичної компетенції мовців, соціальний та особистісний аспекти їх культуромовної діяльності; залежить від кожного мовця, від того, яку він створює навколо себе вербальну комунікативну ситуацію, мовну ауру, що формує мовний смак чи несмак» [3, с. 175-178].

Оскільки рівень розвитку мови невіддільний від індивідуального рівня мови її носія, кожен повинен піклуватися про свою культуру мови і бути вкрай чутливим до слова. Піклуватися про культуру власного мовлення -значить завжди звертати увагу на вимову, наголос, дбати про словниковий запас, форму і синтаксис, стилістику і терміносистему.

Культура мовлення – це постійна інтелектуальна праця для можливості висловлюватися якнайчіткіше, якнайправильніше; «це почасти відмова від «улюблених слів» і висловів, якщо вони в мові не доречні; це здатність поступитися власними амбіціями заради рідного слова цілої нації. Це, звичайно, завдання не з легких, але ж дар рідної мови – це великий Божий дар, і його слід належно цінувати й плекати впродовж усього життя» [19, с. 18].

Лексичне збагачення – найпомітніший вияв прогресу в розвитку мови. Безперервний розвиток словникового складу, розгалуження семантики спричинені тим, що мова невіддільна від життя: суспільних, технічних, етичних змін. Наявний запас лексем ніколи не може відобразити безмежність людської думки, досвіду, деталей навколишнього світу [9, с. 15]. Але збагачувати словниковий склад мови слід передусім завдяки новотворам із власних резервів

мови, значно рідше залучати калькування чи запозичення. Замінити ж усталені милозвучні рідномовні слова й вислови чужомовними – це хибний шлях.

У митців слова, напевно, чи не найпочесніша й найскладніша роль у формуванні національної мовної культури. Вони мають наполегливо працювати над вдосконаленням індивідуальної культури мовлення, тобто намагатися чітко, яскраво й лаконічно оформлювати власну думку. Крім того, опосередковано брати участь у вихованні мовного смаку й зрощенні мовленнєвої культури своїх читачів. Варто зауважити, що саме цитуванням з творів письменників найчастіше ілюструють у словниках слововживання. Складно уявити, наскільки негативні наслідки матиме глобальне порушення норм серед письменників.

Які ж причини низького рівня мовленнєвої культури? Дослідники визначають їх майже однотайно. Це «необізнаність з мовними нормами, байдуже ставлення до свого мовлення, лінивість думки, мовна неохайність, невміння контролювати себе»; «чужинецька мовна експансія та не завжди чітка позиція держави у проведенні мовної політики» [28, с. 44-48]. За роки російського тиску наша мова не мала достатнього поля для повноцінного розвитку: відбувалося розхитування норм, ширилася зневага до української мови, просувалася її «другосортність». Частина з нас уже й забула відмінність між «російськомовними» та «зросійщеними», бо цілими поколіннями пожинали плоди утисків.

Завдання сучасного українства – вивести рідну мову на якісно новий рівень, зміцнити культуру мовлення, посприяти розвитку й закріпленню мовних традицій, а в підсумку не дозволити іншим мовам зазіхати на чільне місце в українському просторі. У цьому допоможе лише відповідальне ставлення до мови й постійна робота над собою кожного з нас.

Для досягнення високого рівня культури мовлення потрібно звертати увагу на низку аспектів, починаючи з основних правил граматики та орфографії і закінчуючи вмінням точно та ефективно виражати свої думки. Один зі шляхів покращення культури мовлення – мовна самоосвіта, тобто вивчення нових слів, правил вживання мовних конструкцій та вдосконалення стилістичних прийомів.

Також важливо відстежувати мовні тенденції та зміни в середовищі, щоб вчасно адаптуватися до них.

Наприклад, із переходом від живого спілкування до віртуального змінюється спосіб комунікації, а разом з ним і стилістика висловлювань. Збільшення кількості скорочень, абревіатур, короткі обірвані речення стають напівнормою в мережі, тож вимагають від мовців уміння швидко пристосуватися та використовувати їх у відповідних ситуаціях. Інакше людина буде почуватися білою вороною серед інших віртуальних мовців. Хоча заразом варто контролювати, чи не буде втрачено в мережі загальну культуру мовлення, адже відсутність розділових знаків, розірваність речень, ненормативні запозичення не менш поширені в такій формі спілкування.

Ще одним важливим аспектом побудови індивідуальної й суспільної культури мовлення є публічні виступи й письмова комунікація. Вміння грамотно та зрозуміло висловлювати свої думки у письмовій формі, а також вести ефективну дискусію або презентацію публічно, є ключовими навичками сучасного світу. Тому працювати над їх вдосконаленням просто необхідно. Звичайно, письменники щонайчастіше зіштовхуються з цим, адже для них слово – це основний засіб творчості. Від їхнього таланту залежить сприйняття читачем тексту, його естетична й пізнавальна цінність. Ба більше, вони (й інші мовці також) мають піклуватися про загальний рівень власної обізнаності та культури, бо культура мовлення точно не обмежується суто знаннями мовних правил.

Мовна культура стоїть в одному ряду із загальним рівнем освіченості й культури особистості, їхнє зростання можливе лише у взаємодії і співзалежності. Людська особистість формується на фундаменті мови, її понятійній базі, через її засоби особа здатна проявити себе як освічена і яскрава індивідуальність. Особливого гостро питання побудови мовної особистості постає у розмові про молодь. Видатний український учений Олександр Опанасович Потєбня писав: «Мовна індивідуальність виділяє людину як особистість, і чим яскравіша ця особистість, тим повніше вона відображає мовні якості суспільства» [34, с. 270].

Мовна культура має стати не просто предметом вивчення, а одним із ключових орієнтирів сучасної молоді. Адже саме мова є тим потужним інструментом, який прокладає шлях до інтелектуального зростання, творчого самовираження та духовного розвитку.

Спрямованість на самовдосконалення, прагнення до нових знань та творчий пошук потребують від кожної людини інтенсивного вивчення державної мови. Оволодіння її лексичним багатством, виражальними засобами та нюансами граматики – це не лише академічне завдання, а й інвестиція у власне майбутнє, адже мова є інструментом інтелектуально-культурних звершень та способом їх презентації в суспільстві.

Ще зі шкільних років, плануючи своє майбутнє життя та кар'єру, людина має замислитися над мовним вдосконаленням. Бо культура мовлення – це запорука успішної комунікації, а отже, й фундамент для досягнення життєвих цілей.

1.3. Поняття «норма» і «помилка» в дослідженнях вчених

Мовлення часто називають особливим даром людини, але попри грубість формулювання його також можна вважати навичкою. Про це каже, наприклад, британський лінгвіст К. Джонсон [51].

Тож помилки, які трапляються в будь-якій діяльності людини, є цілком очікуваними і в мовленні. Деякі з них суттєво шкодять комунікації, інші – можна вважати індивідуальною особливістю мовлення, ознакою діалекту, художнім засобом тощо. Ба більше, часом помилки є ознакою розвитку, бо відхилення від початкового задуму чи традиції, приводять до нових результатів. Саме тому пошук та потрактування тієї чи тієї неточності вимагає високого рівня знань у різних галузях.

З 20-х років ХХ століття з'являється ряд досліджень мовознавців, журналістів, викладачів про стан української мови в публічному просторі, зокрема, книги М. Гладкого «Наша газетна мова» [13] і «Мова сучасного українського письменства». Робота Бориса Антоненка-Давидовича «Як ми говоримо» [2], опублікована вперше 1970 року, досі залишається настільною

книгою редакторів. Ця книжка є своєрідною авторською типологією помилок, оскільки містить чітко структуровані розділи, присвячені характерним для вжитку кожної з частин мови неточностям, а також способи їх виправлення. Автор зауважує, що найкращі мовні еквіваленти відшукував, орієнтуючись у першу чергу на традиції української мови, приклади з класичної літератури та народного мовлення.

Безумовно, найбільший спалах видання книг, пов'язаних з нормами української мови, відбувається на тлі здобуття Україною незалежності, а разом і набуття нашою мовою статусу державної. У цей період побачили світ роботи О. Пономарева «Українське слово для всіх і для кожного», С. Караванського «Секрети української мови», «Пошук українського слова», «До зір крізь терня або хочу бути редактором» [15], Ф. Бацевича «Основи комунікативної девіатології» [5] та «Основи комунікативної лінгвістики» [6].

Серед сучасних дослідників, які розробляють проблеми мовних помилок, їхньої сутності згадують таких: Ю. Апресян, Ф. Бацевич, Т. Булигіна, І. Кобозева, Т. Космеда, О. Кубрякова, О. Кукушкіна, Н. Лауфер. [36, с. 119]

Саме львівський дослідник Ф. Бацевич, а також А. Капелюшний, Ю. Красиков, А. Мільчин розглядають помилки як частину спеціальної наукової дисципліни, порушують питання про формування теорії мовленнєвих помилок. Згодом Флорій Бацевич обере цьому напряму назву «девіатологія», хоча деякі вчені користуються терміном «помилкознавство». У будь-якому разі предметом дослідження є помилки, їхній обсяг, характер, причини виникнення та класифікація.

Оскільки помилки є відхиленнями від тієї чи тієї норми, потрібно систематизувати види норм, які необхідні для редагування повідомлення. Зіновій Партико виділяє такі з них: *лінгвістичні, психолінгвістичні, логічні, композиційні, наукові, видавничі, юридичні, політичні, поліграфічні, етичні, естетичні* [30, с. 85].

Розгляньмо кожен із видів детальніше.

Лінгвістичні – це велика група норм, що охоплює правила орфографії, пунктуації, граматики та стилістики, дотримання яких забезпечує правильність мовного оформлення тексту. Порухення цих норм можна назвати найбільш типовими.

Психолінгвістичні норми стосуються психологічних аспектів сприйняття мови. Вони враховують особливості людського мислення, пам'яті та уваги, аби зробити текст максимально зрозумілим та читабельним. Ця група норм трапляється в окремих монографіях дослідників.

Логічні гарантують чіткість, послідовність та обґрунтованість викладених думок. Такі норми зафіксовані в численних підручниках і монографіях з логіки, вони допомагають уникнути логічних помилок та суперечностей.

Композиційні норми регулюють структуру тексту, його поділ на частини, співвідношення між ними, а також логічні зв'язки між реченнями та абзацами.

Наукові норми стосуються змістового оформлення наукових текстів. Вони визначають структуру наукової роботи, правила оформлення цитат, посилань, списків літератури тощо. Варто зауважити, що часто редактор не відповідає за дотримання такого типу норм, але знання й контроль у цій галузі будуть значною перевагою.

Видавничі норми стосуються таких аспектів, як шрифти, поля, заголовки, анотації, вихідні дані тощо. Зазвичай вони зафіксовані у загальнодержавних і галузевих стандартах, а також спеціальних довідниках.

Юридичні норми, які регулюють мову законодавчих та інших правових актів. Їх дотримання гарантує чіткість, однозначність та юридичну силу тексту. Цих норм небагато, але їх порушення може призвести до юридичної відповідальності автора чи редактора згідно з чинним законодавством.

Політичні норми використовуються стосовно політичних текстів, таких як програми партій, публічні виступи політиків тощо. Вони затверджені в програмах політичних партій держави.

Поліграфічні норми близькі до видавничих, найчастіше зафіксовані в галузевих стандартах чи спеціальних інструкціях.

Етичні норми регулюють морально-етичні аспекти мовлення. Їх дотримання гарантує шанобливе ставлення до адресата, уникнення образливих висловлювань та дискримінації. Чисельність цих норм у порівнянні з іншими незначна, але вони є не менш важливими, хоч лише частково фіксуються законодавчими актами та кодексами журналістської етики.

Естетичні норми є чи не найскладнішими для оцінки, адже стосуються індивідуального сприйняття: від художньої виразності тексту, його краси до емоційного впливу на читача.

Ці норми можна вважати найтипівішими і тими, на які редактор звертатиме увагу в першу чергу, проте залежно від спрямування тексту можуть бути залучені й інші, наприклад, **теологічні** (релігійні) або **корпоративні**. Варто зазначити, що всі ці норми взаємопов'язані та доповнюють одна одну. Їх не можна розглядати ізольовано, адже дотримання однієї групи норм може впливати на дотримання інших. Зокрема, дотримання логічних норм може покращити композиційну структуру тексту, а дотримання етичних норм може вплинути на вибір мовних засобів.

Знання та розуміння норм є ключовою навичкою для якісного редагування. Фахівець, який володіє цими знаннями, може виявляти та виправляти мовні помилки; покращувати структуру та логіку тексту; робити текст більш чітким та зрозумілим; забезпечити його відповідність цільовій аудиторії та призначенню; досягти стилістичної єдності тексту.

Однак, ведучи мову про типологію помилок, ми обмежуємося нормами, характерними для писемного мовлення. Тож у центрі уваги **лінгвістичний вид** норм:

- *лексичні*, що передбачають знання семантики слова, підбір правильних лексем;
- *граматичні*, тобто пов'язані з формами слова, точним вибором морфем (суфікси, префікси, закінчення тощо)
- *синтаксичні*, включно з нормами побудови словосполучень і речень, а також смисловою сполучуваністю;

- *фразеологічні*, наприклад, сталість фразеологічних одиниць і їх доцільне використання;
- *стилістичні*, що стосуються правильного добору мовностилістичних засобів для кожної ситуації;
- *орфоенічні*, які нормують вимову в усній формі, а на письмі можуть бути пов'язані з евфонією;
- *орфографічні*, тобто пов'язані з правилами написання слів.

Варто зауважити, що ключовим поняттям у визначенні помилки завжди виступає анормативність або ж відхилення від норми. У своєму підручнику-монографії П. Куляс пропонує розглянути синонімічний ряд, що характеризує різні типи відхилень: *«мовленнєві помилки, огріхи, обмовки, описки, ляпсуси, неточності, аномалії, анормативи, комунікативні невдачі, ілокутивні провали»*. [20, с. 13] Ми ж зупинимось на найбільш узагальненому понятті – мовна помилка.

Мовна помилка – це невмотивоване відхилення від мовної норми, яке виникає під час мисленнєвих операцій, проявляється в лексичній, граматичній, стилістичній (чи іншій) неточності й може призвести до спотворення змісту повідомлюваного.

Нині існують різноманітні принципи класифікації помилок. Вважаємо за необхідне проаналізувати підходи Ф. Бацевича, А. Капелюшного, З. Партико, П. Куляса та вивести власну типологію.

Зіновій Партико в посібнику «Загальне редагування: нормативні основи» (2006 р.) ділить помилки за значущістю, вагою, а також створює загальну класифікацію.

Помилки залежно від їхнього впливу на сприйняття та розуміння, можуть бути поділені на *значущі* (істотними) та *незначущі* (неістотні). Перший тип спричиняє неправильне потрактування змісту або робить розуміння тексту неможливим, другий – може лише сповільнити читача. Наприклад, якщо допущено орфографічну помилку читач може замислитися, але зміст, найімовірніше, зрозуміє правильно, а фактологічна помилка або пропуск слова

може кардинально змінити суть. Варто вказати, що читачі частіше звертають увагу саме на ті помилки, що шкодять розумінню (*див. розділ 2*).

Близьким є поділ помилок за «вагою», бо він стосується наслідків помилки та її сприйняття. Як приклад З. Партико наводить уривки з газети, через пропущену літеру в якій («*Сталінгад*») редактор отримав десять років у концтаборах, і приклад речення з пунктуаційною помилкою «*Стратити не можна помилувати*». Варто погодитися, що помилки впливають не тільки на естетичне задоволення від тексту, а й на його зміст загалом, проте окрему класифікацію за «вагою» ми вважаємо не дуже доцільною.

У наступних розділах посібника автор пропонує розглянути *загальну (грубу)* класифікація, що «*базується на відхиленнях від постулатів редагування*» і *детальну (видавничу)*, яка «*враховує відхилення одночасно від видів і типів норм, а також структуру повідомлення*» [30, с. 104]. Для нашого дослідження доцільно звернути особливу увагу на загальну класифікацію, у якій виділено такі типи помилок:

- **інформаційні** (стосуються інформації контекстної (*багатослів'я*), реципієнтської (*слововживання, стилістика, зрозумілість для аудиторії*) та суспільної (*замало/забагато нової інформації, ідеологічна заангажованість*));
- **модальні** (пов'язані з індивідуальним станом автора, його задумом (наприклад, *жарти*) і **фактичні** (хибні, неправдиві істини);
- **темпоральні, локаційні** (у Партико – «*локальні*»), **ситуативні**, тобто відхилення від часу, місця або ситуації. Ця та попередня група тісно пов'язані з теорією дейксиса;
- **семіотичні**: кодувальні, відображувальні, значеннєві;
- **тезаурусні** (вплив слів, значення яких реципієнту не відоме)
- **сприйняттєві**;
- **атенційні**;
- **копіювальні** (спотворення);
- **лінгвістичні**.

Варто зазначити, що не кожен текст може бути проаналізований за всіма типами, адже коли йдеться про ірреальність (фантастичні твори, казки тощо), то фактичні, темпоральні, локальні й деякі інші відхилення можуть бути нормою для описуваного світу. Наприклад, у таких текстах звірі можуть говорити, предмети літати, люди переміщуватися в часі й просторі не за законами реального світу.

Анатолій Капелюшний залучає лінгвістичний підхід, акцентуючи саме на мовній нормі: умінні правильно говорити і писати, добирати мовностилістичні засоби відповідно до мети й обставин. Типи помилок, виділені А. Капелюшним, такі:

- орфографічні,
- пунктуаційні,
- орфоспічні,
- словотвірні,
- морфологічні,
- синтаксичні,
- помилки читання,
- графічні,
- діалектні,
- просторічні. [17]

Для Флорія Бацевича найважливішою ознакою, яку варто покласти в основу класифікації, є усвідомлювання/неусвідомлювання девіації. Отож помилки ділимо так:

- **усвідомлювані** (умисні);
- **неусвідомлювані** (неумисні) девіації.

Перші представлені «мовною грою» і можуть бути художнім засобом, основою для рекламних текстів. Наприклад, у рекламі магазинів Comfy фігурує слово «*краиц*», що може сприйматися як помилка, але є мовною грою, у якій використано сленгове та літературне слово: *краиш* + *кращий*.

Натомість неусвідомлювані помилки доцільно аналізувати за причинами появи та ситуаціями, з якими вони пов'язані на ті, що породжуються в *змінених станах свідомості* й ті, що в *нормальних*. Вони можуть виникати в *ускладнених* (з певними перешкодами для мовця/реципієнта) й у *нормальних зовнішніх умовах* спілкування. Залежно від зв'язку з компетенціями мовців будуть поділені на **пропозитивні** (пов'язані з мовною компетенцією мовців) та **прагматичні** (пов'язані з комунікативною компетенцією мовців). [5, с. 31-33]

Павло Куляс пропонує велику таблицю дев'яти, у якій поділяє помилки на такі групи:

- вади слововживання;
- «суржик»;
- вади зв'язку слів (складні випадки синтаксису);
- логічні помилки;
- комунікативні (ментально-психологічні) помилки [20, с. 24-36].

Класифікаційна таблиця помилок П. Куляса є надзвичайно детальною, хоч, очевидно, не може проаналізувати абсолютно всі анормативи, тому має підзаголовок *«Загальна структура помилок писемної комунікації»*. Крім найбільших груп, таблиця містить підвиди і приклади до кожного. Така структура є одночасно перевагою і недоліком. Автор врахував певні типи дев'яти, які були виведені в роботах Капелюшного А., Бондаренко Т., Волкотруб Г., Бацевича Ф., і зазначає, що його праця має практичний характер. Проте, на нашу думку, вона не завжди зручна для роботи. Перевагами є наочність, детальний аналіз, наявність авторських міркувань, залученість різних підходів. Ознайомлення з цією інформацією надзвичайно важливе для редакторів-початківців, та для зручності практичної роботи доцільнішим є більш загальний принцип класифікації.

Для зручного й ґрунтовного аналізу ми обрали спосіб класифікації помилок відповідно до мовного рівня, на якому відбувається порушення норм.

Висновки до розділу 1

У теоретичному розділі досліджено концепцію мовних помилок, їхній взаємозв'язок з культурою мовлення, проаналізовано роботи провідних мовознавців.

Культура мовлення – це не просто набір правил та норм. Це цілий комплекс знань, умінь та навичок, які дозволяють людині вільно, правильно та виразно висловлювати свої думки, почуття та ідеї.

Розвинена культура мовлення – це запорука успішного спілкування, яке є основою будь-яких стосунків, як особистих, так і ділових. Вона сприяє кращому розумінню одне одного, налагодженню контактів, вирішенню конфліктів та досягненню спільних цілей.

Мовна помилка визначається як відхилення від мовної норми, яке може призвести до спотворення змісту повідомлення, порушення його логічної структури чи естетичної цілісності. Поширеність мовних помилок зумовлена комплексом факторів, серед яких такі: недостатнє володіння лексичними, граматичними, стилістичними засобами мови; неуважність під час сприйняття або продукування тексту; міжмовна інтерференція; творчі пошуки автора (наприклад, «мовна гра»).

Класифікація мовних помилок може здійснюватися за різними критеріями, серед яких групування *за видом порушеної норми* (орфографічні, пунктуаційні, орфоепічні, лексичні, граматичні, стилістичні тощо), *за значущістю помилки*: істотні (спотворюють зміст) та неістотні (не впливають на розуміння); *за причинами виникнення*: неусвідомлені та усвідомлені; *за сферою функціонування* (в усному/писемному мовленні; в медійному, художньому, науковому, офіційно-діловому стилях).

Ключем до виправлення різних типів помилок є знання норм, використання словників, довідників та підручників, свідоме ставлення до культури мовлення. Зважаючи на стрімкий розвиток комп'ютерних технологій, у сучасному світі допоміжними засобами редагування можуть стати програми для перевірки орфографії та граматики, роль яких ми розглянемо в наступних розділах цієї роботи.

РОЗДІЛ II

КЛАСИФІКАЦІЯ ТА АНАЛІЗ МОВЛЕННЄВИХ ПОМИЛОК У ТЕКСТАХ ПИСЬМЕННИКІВ-ПОЧАТКІВЦІВ

2.1. Принципи аналізу мовленнєвих помилок

Цей розділ нашого дослідження присвячений практичному аналізу кількості й типів помилок, які допускають письменники-початківці, а разом й аналізу через ці приклади мовної ситуації в Україні, а також культури мовлення й рівня освіченості молодого письменства.

Для якісного викладу та зручності користування список помилок та їхній розбір було оформлено як посібник-практикум з культури української мови. Він служитиме для запобігання помилок, огріхів, недоречностей у мовленні, що є дуже важливим, у першу чергу, для письменників, які чи не найбільше впливають на формування мовної компетенції читачів. Ба більше, саме митці літератури створюють тексти, приклади з яких згодом засвідчують у словниках і посібниках правильність чи помилковість використання лексем. Отож їхнє вміння користуватися засобами мови напряду впливає на культуру мовлення українців.

Особливістю цієї практичної частини є фактаж, фактичність зібраного матеріалу, розташованого за принципом опозиції «Неправильно-правильно», за допомогою наявності спеціальних приміток, які будуть пояснювати природу тих чи інших мовних порушень і причини їх закріплення у мовленні українців. На нашу думку, такі пояснення є надзвичайно важливими, оскільки, фіксуючи факти порушень, обов'язково треба звертати увагу на обставини, умови їх виникнення. Це неодмінно допоможе позбавитися багатьох хиб у мовленні.

Тексти для аналізу були обрані за рядом критеріїв, серед яких жанрова приналежність (обрано оповідання), наявність друкованих видань автора, успішність представлених робіт на літературних конкурсах.

Матеріал зібрано з 11 творів українських письменників на сайті «Букнет»: «Яга на виданні» Галини Курдюмовой, «В горі та радості» Ани Пест, «Жених на вихідні» Валерії Серпень, «Мій новорічний демон» Літи Най, «Полювання на нареченого, або шлях до серця дракона» Кристини Асецької, «Корона для

невдахи, або Не чортихайся у Святвечір!» Марини Орехової, «Ластівка» Зоряни Петришин, «Майстри поганих побачень» Уляни Скіденко, «Палій» Марти Кейс, «Подарунок від Шума, або дива на Зелені свята» Арістарха Дея, «Викрадена статуетка» Сергія Микитюка.

У створеній класифікації використано різні підходи. Це дозволяє зробити висновки про те, що всі виявлені помилки, зважаючи на тип аналізованих текстів, за мовленнєвою ситуацією є письмовими, і такими, що виникають у мовленні дорослих. Проте їх можна розмежовувати за рівнями мови, частотою виникнення, умисністю чи випадковістю.

Класифікації мовних порушень сприяла ретельно створена численна картотека, дібрана на основі різних методів дослідження:

- а) описовий, суть якого полягає у виокремленні та систематизації мовних одиниць;
- б) зіставний – шляхом зіставлення декількох мов виявити специфічні для кожної з них риси;
- в) компонентний аналіз, який застосовується для опису значень слів і розщепленні їх на елементарні смисли (семи, або компоненти);
- г) метод спостереження.

Отже, на базі зібраного матеріалу ми за допомогою різних методів змогли структурувати, стратифікувати типові порушення за різними мовними рівнями й представити їх у вигляді таблиці опозицій «Неправильно-правильно» із залученням інформації про причини їх появи. Детальна таблиця розміщена нижче.

2.2. ОРФОГРАФІЧНІ ПОМИЛКИ		
Неправильно	Правильно	Примітки
його Форд Мустанг прекрасно летів трасою	його « ф орд мустанг» прекрасно летів трасою	«Назви самих виробів [певних виробничих марок] беремо в лапки і пишемо з малої букви». [45, с. 88-89]
пишіть мені у Вайбер	пишіть мені у в айбер	«Назви сайтів, мереж, пошукових систем тощо без родового слова пишемо з малої букви (<i>твіттер, гугл</i>)». [45, с. 86]
Ви до Анатолівни?	Ви до Анатолі ї вни?	«Суфікс <i>-івн-(-а) [-ївн-(-а)]</i> вживаємо для утворення жіночих імен по батькові від особових імен на приголосний і на <i>-й</i> » [45, с. 41]
так то вона	так-то вона	«З дефісом пишемо частки <i>-бо, -но, -от, -то, -таки</i> , коли вони виділяють значення окремого слова» і стоїть безпосередньо після слова, якого стосується. [45, с. 69-70]
як от зелений сільський туризм	як-от зелений сільський туризм	
просто таки відполірував	просто-таки відполірував	
мене то	мене-то	
будь-ласка	будь ласка	Утворене від « <i>будьте ласкаві</i> »
в мені вже півпляшки спиртного	в мені вже пів пляшки спиртного	Невідмінюваний числівник <i>пів</i> зі значенням 'половина' з наступним іменником – загальною або власною назвою у формі родового відмінка однини пишемо окремо. [45, с. 52]
новий рік	Н овий рік	Помилка зафіксована 4 рази. «У назвах історичних подій, епох, календарних періодів і свят з великої

		букви пишемо перше (або єдине) слово і власні назви». [45, с. 81]
кинув перед Днем народження	кинув перед днем народження	«день народження» не належить до державних свят або знакових подій.
Хочу в «Зимову Країну»	Хочу в «Зимову країну»	У назвах підприємств, організацій, товариств тощо лише початкове пишемо з великої букви.
у спец заклад	у спецзаклад	«Разом пишемо складноскорочені слова (мішані та складові аббревіатури) й похідні від них» [45, с. 48]
вона супер-вчена	вона супервчена	«Разом пишемо ... слова з першою іншомовною частиною, що визначає кількісний вияв чого-небудь...: <i>архі-, архи-, блиц-, гіпер-, екстра-, макро-, максі-, міді-, мікро-, міні-, мульти-, нано-, полі-, преміум-, супер-, топ-, ультра-</i> » [45, с. 49]
Ей, ну це ж нечесно	Ей, ну це ж не чесно	Частку не пишемо окремо, коли вона щось заперечує або стосується присудка (можна сказати «не є...»)
адже невідомо чи з'явиться той дракон	адже не відомо, чи з'явиться той дракон	
неможна собі відмовляти	не можна собі відмовляти	«Окремо пишемо ... частку не з ... незмінюваними присудковими словами...» [45, с. 67]
незрівняний гарнітур	незрівнянний гарнітур	«Подвоєння букв на позначення приголосних маємо також у наголошених суфіксах <i>-анн-(-ий) [-</i>

		яни-(-ий)], -енн-(-ий) прикметників, що вказують на вищу за звичайну міру якості або можливість чи неможливість дії» [45, с. 35]
на ганок; ганку	на ґанок; ґанку	«В українських та в давно запозичених і зукраїнізованих словах: ... ґанок, ... ґрунт» [45, с. 12-13]
хапалися за ґрунт	хапалися за ґрунт	
аккаунт	акаунт	«У загальних назвах іншомовного походження букви на позначення приголосних звичайно не подвоюємо» [45, с. 157]
З під ніг	з-під ніг	«З дефісом пишемо складні прийменники, утворені з простих прийменників з, із та інших прийменників» [45, с. 65]
з під води	з-під води	
з за столу	з-за столу	
ні с ким	ні з ким	В українській мові не існує прийменника с.
покусуючи губи	покусуючи губи	Форма дієслова «покусувати».
врешті решт	врешті-решт	Помилку зафіксовано в 3 текстах. Пишемо з дефісом, бо це складний прислівник, утворений з повторення близьких за значенням незмінних слів
дезавгодно	де завгодно	<i>Завгодно</i> – це частка, яку вживають деяких займенників і прислівників, утворюючи сталі словосполучення (їх пишемо окремо).

ходьби в гору	ходьби вгору	«Разом пишемо прислівники, утворені історично з прийменника та іменника» [45, с. 60-61]
по простому	по-простому	«З дефісом пишемо прислівники, утворені від прикметників і займенників за допомогою прийменника-префікса по- і суфіксів -ому або -и » [45, с. 64]
довести почате докінця	довести почате до кінця	«Окремо пишемо прислівникові сполуки, що складаються із прийменника та іменника (непохідного або похідного), у яких іменник зберігає конкретне лексичне значення й граматичну форму» [45, с. 64]
але, на жаль, теплий напій	але, на жаль, теплий напій	
виляли на мене; виляв усі подробиці	вилляли на мене; вилляв усі подробиці	«Приголосні подовжуються перед ю , є у формах теперішнього часу дієслів лити, литися , а також у похідних від них» [45, с. 36-37]
невістка тут нідочого	невістка тут ні до чого	Окремо пишемо частку ні з формами непрямих відмінків займенників, якщо між ними є прийменник [45, с. 66-67]
Карпатський сувенір	карпатський сувенір	Утворені від власних назв прикметники із суфіксом -ськ- пишемо переважно з малої літери.

2.3. ОРФОЕПІЧНІ ПОМИЛКИ		
Неправильно	Правильно	Примітки
з-за стойки	з-за стійки	Стояти – стійка: чергування о/і в закритому складі.
Зірвала собі ноги, ледь хожу!	Зірвала собі ноги, ледь ходжу!	Ходити – ходжу: чергування д/дж при дієвідмінюванні.
ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ ЕВФОНІЇ		
Уживання У		
кандидатів в наречені	кандидатів у наречені	1) між буквами, що позначають приголосні звуки;
стан в тонкій	стан у тонкій	
отут все й вирішиться	отут усе й вирішиться	
диплом в мене	диплом у мене	
В руках	У руках	2) на початку речення або слова перед буквою на позначення приголосного Примітка: у цьому випадку допустиме варіативне вживання в, в-;
В його очах	У його очах	
Всі подруги заміж повиходили	Усі подруги заміж повиходили	
Ввечері, коли Андрій прийшов з роботи, удома...	Увечері, коли Андрій прийшов з роботи, удома...	
В Яреми стислося серце	У Яреми стислося серце	3) на початку речення перед буквою, що позначає звуки йа, йе, йу, йі
потримавши в своїх	потримавши у своїх	4) незалежно від кінця попереднього слова перед в, ф , а також перед буквосполученнями льв-, зв-, св-, дв-, тв-, гв-, хв- та ін.

сукню, в якій Ангела	сукню, у якій Ангела	5) після паузи, що на письмі позначеною розділовим знаком, перед буквою, що передає приголосний, зокрема й.
зростом, в джинсах	зростом, у джинсах	
Уживання В		
здійнявся у небо	здійнявся в небо	Правил вживання В між літерами на позначення голосних звуків та перед ними в аналізованих текстах дотримано. Помилки наявні у випадках уживання В після букви на позначення голосного перед більшістю букв, що передають приголосні (крім в, ф і буквосполучень з цими літерами)
Дивні у людей закони	Дивні в людей закони	
пішла у рабство	пішла в рабство	
рухалися у бік селища	рухалися в бік селища	
Уживання І/Й		
весільну сукню і не повернулася	весільну сукню й не повернулася	Уживаємо й між буквами, що позначають голосний і приголосний.
сукню та усілякі штуки	сукню й усілякі штуки	
в горі та радості	в горі і радості	Тільки і вживаємо, якщо зіставляємо поняття.
Уживання З/ІЗ/ЗІ		
менеджер з чистоти	менеджер із чистоти	Незалежно від закінчення попереднього слова перед наступними одиничними з, с, ц, ж, ч, ш уживаємо із .
хвилиною із присмаком гіркоти	хвилиною з присмаком гіркоти	З уживаємо між двома буквами, перша з яких на позначення голосного, а друга – приголосного.

кави з щирим здивуванням	кави зі щирим здивуванням	Літера щ позначає два звуки [шч], а перед сполученнями з першим з, с, ш , незалежно від закінчення попереднього слова потрібно вживати зі .
--------------------------	----------------------------------	--

2.4. ЛЕКСИЧНІ ПОМИЛКИ		
Неправильно	Правильно	Примітки
Лексико-семантичні порушення		
Ластівка широко посміхалась; весело посміхалися	Ластівка широко усміхалась ; весело усміхалися	Загалом помилка траплялася 5 разів. Посмішка – це вираз обличчя, що виражає глузування, іронічне ставлення до когось, чогось. Усмішка показує схильність до сміху, привітність, задоволення. Утворені від них дієслова мають тотожну диференціацію.
ти мене невірною зрозуміла	ти мене неправильно зрозуміла	Вірний означає відданий, надійний; правильний – безпомилковий, точний.
невірне визначення	неправильне визначення	
я почала замерзати	я почала змерзати	Змерзати – відчувати холод; замерзати – від холоду стати твердим, перетворюватися на кригу; згинувати від холоду.
рухатися у будь-якому напрямі	рухатися в будь-якому напрямку	Напрямок – лінія руху чи розміщення чогось/когось; вектор у просторі;

		напря́м – шлях діяльності, розвитку; спрямованість дії або явища.
відношення до ситуації	ставлення до ситуації	Відношення – взаємозв'язки між предметами, явищами переважно у точних науках. Ставлення – тип поводження з кимось або чимось.
Уживання росіянізмів		
любого ... можна скрутити	будь-кого ... можна скрутити	<i>Любий</i> означає близький серцю, милий. Для позначення «якого завгодно» використаємо <i>будь-який, будь-хто, всякий, кожний</i> .
сумно підвела підсумки дівчина	сумно підбила підсумки дівчина	<i>Підвести підсумки</i> – скалькована конструкція. Правильно: <i>підбити підсумки, підсумувати</i> .
місяць назад тиждень назад кілька хвилин назад	місяць тому тиждень тому кілька хвилин тому	<i>Назад</i> у цьому випадку є калькою, для позначення часу використовуємо <i>тому</i> .
у нашого столика на мене чекав ще один сюрприз	біля столика на мене чекав ще один сюрприз	Уживання прийменника у призначенні предмета, поблизу якого щось відбувається, є застарілим.
застигла на мить у дверей	застигла на мить поблизу дверей	Правильно: <i>біля, поблизу, край</i>
гепнувся о пеньок	гепнувся об пеньок	При означенні предмета, з яким хтось або щось стикається під час руху, використовуємо <i>об</i> . Прийменник <i>о</i> у цьому випадку є застарілим варіантом.

закривала очі	заплющувала очі	<i>Закривати</i> в українській мові має ряд синонімів, які обираємо залежно від контексту. Наприклад, <i>заплющити</i> очі, <i>зачинити</i> двері тощо.
не приймала душ	не милася	<i>Приймати</i> душ – це калька, використовуймо дієслова <i>митися</i> , <i>купатися</i> .
загрузила відео	завантажила відео	<i>Грузити</i> – розмовне й рідковживане (суржикізм), варто сказати <i>вантажити</i> , отже, <i>завантажити</i> , <i>перевантажена</i> .
лінія була настільки перегруженою	лінія була настільки перевантаженою	
були буденністю, в порядку звичних речей	були буденністю / звичайна річ	<i>В порядку звичних речей</i> замінимо <i>звичайна річ</i> , але, щоб уникнути тавтологічної сполуки, варто залишити щось одне.
галас та ранкова суета	галас та ранкова метушня	<i>Суета</i> є синонімом до <i>марність</i> . Коли кажемо про шум, гамір, біганину, використовуємо <i>метушня</i> .
в той же час	водночас	Стилістично кращі варіанти: <i>водночас</i> , <i>заразом</i> , <i>саме тоді</i> .
привабливих зовнішніх даних	привабливих зовнішніх рис	<i>Дані</i> – відомості, показники; необхідні здібності. Про зовнішність скажемо <i>риси</i> .
на повну вмикаючи жіночі чари	застосовуючи уповні жіночі чари	Стилістично кращі варіанти: на всю силу, з усієї снаги, щосили, уповні, цілком.
у повній мірі	цілком	
а так як у нього	оскільки в нього	Калька з російської, українською – <i>оскільки</i> , <i>бо</i> , <i>тому що</i> .

відчитуватись	звітуватися	<i>Відчитуватися</i> рідковживане й розмовне слово, краще використати <i>звітуватися</i> .
увага прикована до моєї персони	увага прикута до моєї персони	<i>Прикута</i> – дієприкметник від <i>кувати</i> .
наче льодяною водою обкотили	наче льодяною водою облили	<i>Обкотити</i> має значення котити щось навколо чого-небудь, а водою можуть <i>облити</i> .
Стрес, втома, всі діла?	Стрес, втома, усе таке?	<i>Всі діла</i> – це калька, можна заміти на <i>все таке</i> .
я поступила на обраний ним факультет	я вступила на обраний ним факультет	Коли говоримо про початок навчання, замінюємо кальку <i>поступити</i> на слово <i>вступити</i> .
лекція про витрачені роки в пусту	лекція про витрачені даремно роки	Для перекладу російського <i>впусту</i> використовуємо слово <i>даремно</i> .

2.5. МОРФОЛОГІЧНІ ПОМИЛКИ

Неправильно	Правильно	Примітки
Іменники		
Ходи, Олесь, покажу де спатимеш.	Ходи, Олесю, покажу, де спатимеш.	Називний відмінок не рекомендовано використовувати для звертань, замінюємо на кличний. У першому
А давай посправжньому зустрічатись, Маріанна Гарбузенко	Зустрічаймося посправжньому, Маріанно Гарбузенко	прикладі допущено також пунктуаційну помилку – пропуск коми при звертанні. Ім'я «Маріанна» у тексті було неправильно використано для звертання тричі.

Цікавий ви, дідусь, співрозмовник	Цікавий ви, діду ю , співрозмовник	
Заспокойся, істеричка, нічого не сталося	Заспокойся, істеричк о , нічого не сталося	
навпроти злощасної скляної двері	навпроти злощасних скляних дверей	Слово «двері» не має форм однини.
в камеру смартфону	в камеру смартфон а	В іменників II відміни чоловічого роду на приголосний залежно від значення може бути закінчення -а (-я) або -у (-ю) в родовому відмінку однини. Назви чітко окреслених предметів матимуть закінчення -а (-я)
не було ані документів, ані телефону	не було ані документів, ані телефон а	
без ігрового майданчику	без ігрового майданчик а	
по готелям не їздиш	по готеля х не їздиш	У місцевому відмінку можливі не допустиме закінчення -ам (-ям). Правильний варіант – -ах (-ях).
приревнував до мого Васильочка	приревнував до мого Василечк а	При творенні зменшено-пестливої форми від іменника м'якої групи, використовуємо суфікс з -е-.
Прикметники		
тягнучих цукерок	тягучих цукерок	<i>Тягнучий</i> – активний дієприкметник теперішнього часу до дієслова <i>тягти</i> . Той, що тягнеться, в'язкий – <i>тягучий</i> .
набагато більш ціннішого	набагато більш цінного	Використовуємо або просту, або складену форму ступенів порівняння.

		Можливі варіанти: <i>більш цінний, цінніший.</i>
Дієслово		
давай поміняємося	поміняймося; нумо поміняємось	В українській мові існує спеціальна форма для першої особи множини наказового способу дієслова. Замість неї можна використати конструкцію з часткою <i>нумо</i> , але <i>давай</i> – це калька.
фліртуєчі погляди	кокетливі погляди	Варто уникати активних дієприкметників теперішнього часу. Їх можна замінити прикметниками, іменниками, підрядними конструкціями тощо.
від'їжджаючий ліфт	ліфт, що від'їжджає	
нормально виглядаючу пару	нормальну на вигляд пару	
шокуєчим ефектом	ефектом шоку / несподіванки	
два чорних затягуючих ока	два чорні заманливі ока	
падаючий сніг	сніг, що падає	
вцілівшу рамку душею постарівші	вцілілу рамку душею постарілі	

2.6. ЛОГІКО-СИНТАКСИЧНІ ПОМИЛКИ

Неправильно	Правильно	Примітки
Помилки в побудові словосполучень		
кожна собака	кожний собака	Порушення норм узгодження прикметника з іменником: собака – чоловічий рід.

по голосу я чув	з голосу я чув	Неформатичне вживання прийменника по у словосполученнях зі слабким керуванням.
адвоката по кіберзлочинах	адвоката з кіберзлочинів	
спів розплився по галявині	спів розплився галявиною	
два тракториста	два трактористи	Помилки в поєднанні іменників з числівниками: два узгоджуємо з називним відмінком множини, а кілька – з родовим відмінком множини.
кілька раз	кілька разів	
пропозиції допомоги	пропозиції допомогти	Накопичення іменників, варто використати інфінітив у ролі означення.
мені зрадив	зрадив мене	Порушення дієслівного керування: зрадити (кого? що?)
вишукує нові жертви	вишукує нових жертв	Порушення дієслівного керування: вишукувати (кого? що?)
наливаючи у пластикову склянку води	наливаючи у пластиковий стакан води	Логічна помилка. Склянка спільнокореневе до скло , тому не передбачено виготовлення з пластику чи паперу.
Помилки в побудові простих речень		
В іншому житті, не цьому	В іншому житті, не в цьому	Прорущено необхідний прийменник.
В них немає ніяких шансів проти нашої артилерії	У них зовсім немає шансів проти нашої артилерії	Подвійне заперечення, доцільніше використати прислівник <i>зовсім</i> . Також рекомендовано вжити <i>у</i> на початку речення перед приголосною.

Коли люди могли образити один одного	Коли люди могли образити одине одного	Говорячи про осіб різної статі, використовуємо <i>одне одного</i> .
Весь вільний час витрачала на вдосконалення свого справжнього таланту: випробовуванню нервів хлопців на міцність.	Весь вільний час витрачала на вдосконалення свого справжнього таланту – випробовувати нерви хлопців на міцність.	Щоб уникнути нагромадження іменників, вато замінити конструкцію. Таке означення, виражене інфінітивом у кінці речення, треба відділити тире.
Я не встояла на ногах та впала на тротуар, забивши поперек та трохи вдарилася потилицею.	Я не встояла на ногах і впала на тротуар, забивши поперек та трохи вдарив шись потилицею.	Дієприслівник (додаткову дію) подано як однорідний зі звичайним дієсловом. Варто перебудувати речення.
До того ж будучи на його місці запитала б те саме.	До того ж на його місці я запитала б те саме.	<i>Будучи</i> – зайве.
У Ластівки такі випадки були два і вона воліла їх не згадувати.	У Ластівки було два такі випадки і вона воліла їх не згадувати.	Невиправдана інверсія затемнює зміст речення.
Помилки в побудові складних речень		
Магда сильніше стиснула лапу, яка тримала	Магда боялася упасти й сильніше	Через неточне приєднання підрядної частини спотворено зміст.

торбинку, й боялася упасти.	стиснула лапу, яка тримала торбинку.	
Від слідчого він дізнався про мертву дівчину у весільній сукні, що знайшли на світанку в одному із міських скверів.	Від слідчого він дізнався про мертву дівчину, яку на світанку знайшли у весільній сукні в одному з міських скверів.	
пропустив щось важливе, і те щось, будучи на видноті, якось пройшло повз його увагу.	пропустив щось важливе, і те щось, будучи на видноті, якось пройшло повз.	Від дієслова недоконаного виду <i>бути</i> творимо лише дієприслівник <i>будучи</i> , який можна в реченні з минулим часом.
«Наче ножем по серцю» - подумалось дівчині, проводжаючи поглядом непрохану крилату гостю.	«Наче ножем по серцю» – подумала дівчина, проводжаючи поглядом непрохану крилату гостю.	Дієприслівники та дієприслівникові звороти заборонено використовувати в безособових реченнях.
Кав'ярня, куди запросила Андрія Яна була справді дуже затишною і маленькою, лише на п'ять столиків.	Кав'ярня, куди Яна запросила Андрія, була справді дуже затишною і маленькою, лише на п'ять столиків.	Невиправдана інверсія затемнює зміст речення.

Кількома швидкими кроками він наздогнав її не знаючи що сказати.	Кількома швидкими кроками він наздогнав її, але не знав, що сказати.	Нелогічне поєднання основної і одаткової дії. Також є пунктуаційна помилка в складнопідрядному реченні.
--	---	---

2.7. ПУНКТУАЦІЙНІ ПОМИЛКИ		
Неправильно	Правильно	Примітки
Помилки в простих реченнях		
Була в міру фігуристою, і міру привабливою	Була досить фігуристою і привабливою	Порушено пунктуаційні норми при однорідних членах речення. Коли сполучники <i>і, або</i> не повторюються, коми не ставимо; з повторюваними сполучниками <i>ані...</i> кома обов'язкова.
знизала плечима я, і весело додала	знизала плечима я і весело додала	
не було ані Анжели ані вечері	не було ані Анжели, ані вечері	
Можливо вік, або відлюдництво вплинули на розум.	Можливо, вік або відлюдництво вплинули на розум.	
Щоправда в передсвітанкових сутінках...	Щоправда, у передсвітанкових сутінках...	
Гонзалес наприклад...	Гонзалес, наприклад, ...	
Може хороших друзів...	Може, хороших друзів...	
А може втікла вона з якимось хахалем.	А може, втікла вона з якимось хахалем.	
Її завданням було життя, а отже найважливіше	Її завданням було життя, а отже, найважливіше	Варто зауважити, що між сполучником <i>і, а</i> (у

залежало частково від її готовності.	залежало частково від її готовності.	ролі підсилювальних часток) кому не ставимо. Стилістично кращий варіант <i>отже</i> , а не <i>значить</i> .
Замість очікуваних кубиків на животі, очевидно був один великий кубик	Замість очікуваних кубиків на животі, очевидно, був один великий кубик	
До речі про це.	До речі, про це.	
Здається це було в минулому житті...	Здається, це було в минулому житті...	
Схоже це твоя улюблена фраза.	Схоже, це твоя улюблена фраза.	
Каже в нас завівся зрадник.	Каже, в нас завівся зрадник.	
Ні, сподіваюся я ним стану по-справжньому	Ні, сподіваюся, я ним стану по-справжньому	
... значить і мені потрібен такий	..., отже, і мені потрібен такий	
Але, не склалося...	Але не склалося...	<i>Але</i> – це не вставне слово, кома зайва.
Напевно вони вистежили тебе за інтерв'ю, а потім отримавши доступ до даних і фото почали шантажувати.	Напевно, вони вистежили тебе за інтерв'ю, а потім, отримавши доступ до даних і фото, почали шантажувати.	Відсутні коми при вставному слові й відокремленій обставині, вираженій дієприслівниковим зворотом.
Магда, разом з торбинкою впала на підлогу.	Магда разом з торбинкою впала на підлогу.	Це не однорідні члени речення, кома зайва.

справжня проблема це кінець навчання і невідомість	справжня проблема – це кінець навчання і невідомість	Ставимо тире між підметом та складеним іменним присудком, якщо вони виражені іменниками в називному відмінку або іменником в Н. в. та інфінітивом.	
Найбільша помилка в суперництві це недооцінювати свого противника	Найбільша помилка в суперництві – це недооцінювати свого противника		
Чорні дощові хмари висіли над головою чекаючи моменту...	Чорні дощові хмари висіли над головою, чекаючи моменту...	Обставину, виражену дієприслівниковим зворотом, завжди відокремлюємо комами. Виняток – зворот фразеологічного типу.	
Ластівка йшла наче привид ховаючи голову в капюшоні.	Ластівка йшла наче привид, ховаючи голову в капюшоні.		
Ластівка стисла пальці в кулак намагаючись стримати емоції й забувши про уламки скла.	Ластівка стисла пальці в кулак, намагаючись стримати емоції й забувши про уламки скла.		
Трохи нервуючи Ластівка вже вдесьте перевірила всі свої медикаменти	Трохи нервуючи, Ластівка вже вдесьте перевірила всі свої медикаменти		
Прийшовши в центр міста вони спустилися у підвальне приміщення ратуші.	Прийшовши в центр міста, вони спустилися у підвальне приміщення ратуші.		
Яна Ільчук - ведуча новин на місцевому	Яна Ільчук, ведуча новин на місцевому		
			Поширену прикладку після означуваного слова в середині

каналі - справді спізнювалась на роботу.	каналі, справді спізнювалась на роботу.	речення відділяють комами.
в Ігоря ще хтось був крім неї.	в Ігоря ще хтось був, крім неї.	Додаток, що починається з <i>крім</i> ,
Я взагалі не пам'ятаю у неї залицяльників окрім мене.	Я взагалі не пам'ятаю у неї залицяльників, окрім мене.	<i>окрім</i> , відокремлюємо комами.
у сквері біля універу, під час посвяти у студенти	у сквері біля універу під час посвяти у студенти	Обставини різного виду не можуть бути уточнювальними.
Чи ти не чув про лісові пожежі, через таких розумних паліїв?	Чи ти не чув про лісові пожежі через таких розумних паліїв?	Обставина причини, виражена іменником з прийменником <i>через</i> , буде відокремленою.
При близькому огляді струмка, у мене закралися сумніви щодо здатності моєї машини тут проїхати.	При близькому огляді струмка в мене закралися сумніви щодо того, чи здатна моя машина проїхати тут.	Немає причин відокремлювати обставину. Речення рекомендовано дещо змінити.
Я сміялася і верещала як маленька дитина	Я сміялася і верещала, як маленька дитина.	Порівняльний зворот.
Лісовику - ти глюк!	Лісовику, ти глюк!	Після звертання ставимо кому або знак оклику.
Помилки в складних реченнях		
... вона й гадки не мала хто він і що робити?	... вона й гадки не мала, хто він і що робити?	Пропуск коми між частинами
Крутився майже до самого ранку,	Крутився майже до самого ранку,	складнопідрядного речення.

розмірковуюючи чи варто і надалі ламати цю комедію...	розмірковуючи, чи варто і надалі ламати цю комедію...	
Вже не знаю по якому колу, я скотилася з величезної гірки...	Вже не знаю, по якому колу, я скотилася з величезної гірки...	
Сама не зрозуміла, в яку мить простягнула...	Сама не зрозуміла, в яку мить простягнула...	
...не пам'ятати тих ночей коли відчай і тривога накривали.	...не пам'ятати тих ночей, коли відчай і тривога накривали.	
Ластівка пам'ятала чому сюди прийшла і не збиралась відступати.	Ластівка пам'ятала, чому сюди прийшла, і не збиралась відступати.	
...мрії що здійсняться, щирі посмішки, які обов'язково будуть, рідні які дочекаються...	...мрії, що здійсняться, щирі посмішки, які обов'язково будуть, рідні які, дочекаються...	
лягають під ніж пластичного хірурга щоб зменшити ніс	лягають під ніж пластичного хірурга, щоб зменшити ніс	
Тіло боліло у кількох місцях і дівчина припускала, що залишаться синці.	Тіло боліло у кількох місцях, і дівчина припускала, що залишаться синці.	У складносурядних реченнях кому перед <i>i</i> зазвичай ставимо.
У псевдоскарбниці залишав кілька монет та прикрас і щоразу їх	У псевдоскарбниці залишав кілька монет та прикрас, і щоразу їх	

викрадала чергова “наречена”	викрадала чергова “наречена”	
Моя бабуся виходила заміж шість разів, і переконувала, що кожен зі шлюбів був щасливим.	Моя бабуся виходила заміж шість разів і переконувала, що кожен зі шлюбів був щасливим.	Це однорідні присудки, а не складносурядне речення. Кома зайва.
Два дні назад вони зайняли позиції на околицях міста і в середині зруйнованих будинків ще могли ховатись вороги та здоровий глузд відмовився працювати коли думала про рідний дім.	Два дні тому вони зайняли позиції на околицях міста, і в середині зруйнованих будинків ще могли ховатись вороги, та здоровий глузд відмовився працювати, коли думала про рідний дім.	Пропущені всі розділові знаки між частинами складного речення з різними видами зв’язку. Лексична помилка у сполучі <i>два дні назад</i> .
Не хотіла щоб вона відговорила, а потім все ніяк не наважувалась сказати і коли прийшло це повідомлення їй водночас полегшало і зробилось совісно.	Не хотіла, щоб вона відговорила, а потім все ніяк не наважувалась сказати, і, коли прийшло це повідомлення, їй водночас полегшало і стало совісно.	
зіграло на руку - ворог не буде наступати в таку погоду	зіграло на руку: ворог не буде наступати в таку погоду	У безсполучниковому реченні з другою пояснювальною частиною має бути двокрапка.
Війна - слово яке здавалося б назавжди	Війна – слово, яке, здавалося б, назавжди	<i>Здавалося б</i> – вставна конструкція; підрядну

залишилось в підручниках з історії.	залишилось у підручниках з історії.	частину, що починається з яке, треба відокремити комою.
Насправді те в якій розвиненій країні живеш ти не має значення, якщо сусідня держава-терорист.	Насправді те, в наскільки розвиненій країні живеш ти, не має значення, якщо сусідня держава – терорист.	Пропуск ком у складнопідрядному реченні, заміна тире дефісом. Редакторка Ольга Васильєва рекомендує також узгодження слів <i>держава і терористка</i> .
Можливо вони евакуювались ще перед тим як місто захопили	Можливо, вони евакуювались ще перед тим, як місто захопили	<i>Можливо</i> – вставне слово; підрядну частину треба відокремити комою.
Ярема не знав як це жити у невідомості, молячись щоб з рідними все було добре.	Ярема не знав, як це жити у невідомості, молячись, щоб з рідними все було добре.	Пропуск двох ком у складнопідрядному реченні.
Кілька раз дівчина спробувала пояснити, що медицина це не її та що б вона не сказала все як в стіну горохом.	Кілька разів дівчина спробувала пояснити, що медицина – це не її, але що вона казала, усе як об стіну горохом.	Граматична помилка (<i>кілька разів</i>), недоліки в логіці побудови речення, на рівні пунктуації – відсутність ком у складному реченні. У фразеологізмі неточність, бо має бути прийменник об .

<p>Та вони все одно йшли обережно ступаючи по рідній землі - розтяжки залишені ворогом могли трапитись дезавгодно.</p>	<p>Та вони все одно йшли, обережно ступаючи по рідній землі: розтяжки, залишені ворогом, могли трапитись де завгодно.</p>	<p>Потрібно додати коми при відокремлених обставині й означенні, а також двокрапку в складному безсполучниковому реченні з другою пояснювальною частиною.</p>
<p>Подивився на годинник, було опівночі.</p>	<p>Подивився на годинник: було опівночі.</p>	<p>Двокрапка в складному безсполучниковому реченні із з'ясувальним зв'язком.</p>
<p>Ластівка відчула як хтось схопив її за руку і завмерла</p>	<p>Ластівка відчула, як хтось схопив її за руку, і завмерла</p>	<p>Підрядну частину у середині речення відділяємо комами з двох боків.</p>
<p>Кожен відчував провину за те що посварились і вимотані, останніми тижнями, нерви вилились в сльози.</p>	<p>Кожен відчував провину за те, що посварились, і вимотані останніми тижнями нерви перетворилися на сльози.</p>	<p>Варто додати кому в складносурядному реченні, але забрати біля <i>останніми тижнями</i>, бо це не вставна конструкція.</p>
<p>А те, що роблять люди – в рази гірше.</p>	<p>А те, що роблять люди, в рази гірше.</p>	<p>Це речення складнопідрядне і в ньому має бути кома, тире зайве.</p>

Помилки при прямій мові		
- Оце я влипла, - стукнула себе долонею по лобі, - До речі, я ж навіть не знаю як тебе звати.	– Оце я влипла, – стукнула себе долонею по лобі. – До речі, я ж навіть не знаю як тебе звати».	Якщо пряма мова складена з кількох окремих речень і розірвана словами автора, то після них має бути крапка.
Тільки десята вечора! – знову виказав своє неприємне здивування «Олесь», - Я думав, мої вихідні якось веселіше пройдуть.	Тільки десята вечора! – знову виказав своє неприємне здивування «Олесь». – Я думав, мої вихідні якось веселіше пройдуть.	
Ти що, ненормальний? - кричав батько, - Ти чого по вікнах у сутінках лазиш, я міг тебе підстрелити.	Ти що, ненормальний? – кричав батько. – Ти чого по вікнах у сутінках лазиш, я міг тебе підстрелити.	
Луїс Альберто, - потім відсміявшись додав, - Але ти можеш звати мене Лесиком.	Луїс Альберто, – потім відсміявшись додав: – Але ти можеш звати мене Лесиком.	Якщо в словах автора, що стоять між частинами прямої мови є <i>додав, докинув</i> тощо, то перед наступною частиною прямої мови ставимо двокрапку.
«Я знаю де ти» - таке повідомлення Ластівка прочитала в перший день...	«Я знаю де ти» – таке повідомлення Ластівка прочитала в перший день...	Після прямої мови має бути кома, знак оклику, знак питання або три крапки.
“І що тут смішного” - подумала Ластівка.	«І що тут смішного» – подумала Ластівка.	

- Я хочу написати заяву про зникнення людини. - звернувся Андрій до чергового.	– Я хочу написати заяву про зникнення людини, – звернувся Андрій до чергового.	
«Вибач мам» Ластівка нашвидкуруч відповіла і закинула телефон у рюкзак - командир підганяв і часу на більше повідомлення не було.	«Вибач, мамо,» – Ластівка нашвидкуруч відповіла і закинула телефон у рюкзак: командир підганяв і часу на довше повідомлення не було.	Порушено правила вживання розділових знаків при прямій мові, звертанні, у складному безсполучниковому реченні.

2.8. СТИЛІСТИЧНІ ПОМИЛКИ

Неправильно	Правильно	Примітки
найкращу одягину	прибралася в найкращу одягину	Тавтологія.
Далі був цікавий насичений день, за який він здобув ще багато цікавого досвіду.	Далі був насичений день, за який він здобув ще багато цікавого досвіду.	
Та як би дивно це не звучало, в такі моменти вона відчувала, що жива.	Хай як дивно це звучить, у такі моменти вона відчувала, що жива.	<i>Як би</i> не у реченнях, де воно не виражає припущення, замінимо на <i>хай як, хоч як</i> .
чим далі вона йшла тим	що далі вона йшла, то	Стилістично кращий варіант <i>що...</i> , <i>то...</i> . Також у реченні є лексична помилка і пунктуаційна.

страшніше їй ставало	страшніше їй ставало	
як же йому вчинити у даній ситуації	як же йому вчинити у цій ситуації	<i>Даний</i> залежно від контексту замінюємо на <i>цей, пропонований</i> .
в Західній Україні	на Заході України	Україна одна, тому коли називаємо її частину кажемо <i>Захід (кого? чого?) України, Схід України</i> .
в районі вулиці Замарстинівська	поблизу вулиці Замарстинівської	<i>Район</i> – адміністративна одиниця; певна місцевість. Близькість можна передати словами <i>поблизу</i> або <i>на околицях</i> .
ми в свій час придумали план помсти	ми свого часу/тоді придумали план помсти	Коли кажемо про певний період у минулому чи майбутньому доцільніше використати <i>свого часу</i> .
виглядала молодшою за свій вік	на вигляд була молодшою за свій вік	Якщо совимо про зовнішній вигляд рекомендовано казати <i>мати вигляд, бути на вигляд</i> .
Тоді з Яною сталася справжня істерика.	Тоді в Яни почалася справжня істерика.	<i>Істерика</i> – напад істерії, прояв захворювання. Слово <i>статися</i> треба замінити на <i>початися</i> або використати фразу <i>впасти в істерику</i> .

Деякі з фрагментів не було включено до таблиці, оскільки правила передбачають варіативність. Наприклад, між підметом-займенником і складеним іменним присудком може стояти тире як авторський розділовий знак: «Я – Лісовик», «ти – людина». Примітно, що в іншому фрагменті автор не використовує тире для таких конструкцій через відсутність стилістичної мети.

Найбільше серед проаналізованих помилок є пунктуаційних, усього їх було знайдено понад 100 одиниць, правописних і лексичних – понад 30. Дещо менше виявилось морфологічних, орфоепічних (врахування правил евфонії) та стилістичних порушень.

Окрім зазначених девіацій, майже в кожному тексті були друкарські помилки. Причини їх появи прості – це поспіх під час написання, відсутність вичитки матеріалу або недостатня уважність. Зазвичай такі помилки не становлять загрози комунікативній меті, хоча, як зауважує Зіновій Партико, їх можна класифікувати за вагою через визначальне значення в певній ситуаціях (згадаймо «*Сталінгад*»). В аналізованих текстах не було друкарських помилок, що докорінно змінювали б зміст, хоча сама наявність одруків створює враження неякісного, невчитаного тексту, наприклад: *женихп пішли, в горі і радост!; в один виш вступили в на одну спеціальність.*

Найменш небезпечні для сприйняття тексту, проте надзвичайно поширені неточності – це поплутання тире та дефісу. Перший з названих графічних знаків має бути довшим, його використовують в реченнях, другий – у словах. Натомість у більшості письменників в обох випадках стояв дефіс. Зважаючи на поширеність діалогів у прозових творах художнього стилю, середня кількість таких помилок у деяких текстах сягала 10-15 на сторінку.

Безумовно, творчість – це процес, який не можна втиснути в жорсткі рамки правил, тож інколи автори спеціально порушують норми зі стилістичною метою. Наприклад, нагромадження однакових або подібних за семантикою слів створює яскраву градацію: *День сиділа, два сиділа, три... Місяць сиділа, місяць і один день...* Ба більше, затримка читача на цьому моменті відповідає задуму автора, бо ілюструє протяжність подій.

Саме мова є тілом думки, через мову ми пізнаємо душу людини, її особистість. Не даремно давньогрецький філософ Сократ стверджував: «*Заговори, щоб я тебе побачив*». Тож вмільний письменник знає, як використати мовлення своїх героїв задля створення художнього образу. Народно, колоритно

звучать з уст персонажів розповіді про «храницькі штучки» й звертання «баб Зін», хоч такі форми в авторському мовленні були б недоцільними.

Уваги заслуговує такий діалог:

«– З'озуміла, дівчє, сьо я крассїй за нього?»

– З'озуміла, нарєстї, Ягусю, сьо тїльки зі мною будєс ссясливою.

– З'озуміла, – мимоволї повторила за ними дївчина. – Тьфу ти! Зрозуміла.»

За сюжетом у двох із мовців вибиті зуби, а отже, говорити чїтко вони не можуть. Автор їгнорує правописні норми, використовуючи суто фонетичний принцип запису задля унаочнення стану персонажів. Комїчного ефекту додає обмовка героїні, яка нїби випадково повторює помилку.

Інший автор через фактичну неточність ілюструє нахабність, байдужість і незацікавленість одного з персонажів. Зї змісту відомо, що його помилка була умисна, продумана наперед, аби «зачепити» співрозмовницю, і йому це вдається:

«– Інно! Йди сюди!»

Мало того, що моє ім'я перековеркав, та ще й самостїйно кофточку вдягнути не може?»

Фактологічна точність у творах художньої літератури відіграє важливу роль у створенні правдоподібного та переконливого наративу. Використання точних історичних, культурних та географїчних деталей створює необхідну атмосферу, а помилки можуть поширювати дезінформацію або обурити обїзнаних читачів. Але навіть у текстах, де такі відомості не наводять, можуть траплятися фактологічні помилки. Серед аналізованих творів нам трапилася тїльки одна така помилка: спочатку лист мали передати «пану Дем'янову», але за кілька сторїнок описано, як героїня «покрокувала до пана Дем'яненка». Під час редагування твору важливо перевірити всі власні назви, щоб не підривати довіру читача такими неточностями.

2.9. Вплив помилок на якість тексту

Вважаємо, що будь-який комунїкативний акт доцїльно аналізувати не лише з погляду комунїканта (відправника), а й з позиції реципієнта (отримувача). Саме тому серед читачів було проведено анонїмне опитування для визначення впливу

мовленнєвих помилок на сприйняття тексту. В анкетуванні (додаток 1) взяли участь 40 респондентів віком від 17 до 50 років, що проживають у центральних областях України. 90% опитаних мають вищу освіту, з них близько 23% – філологічного спрямування. Твори письменників-початківців у першу чергу потрапляють до уваги тих, хто має профільну освіту, або тих, хто читає книги щомісяця й частіше.

Попри це більшість опитаних (понад 80%) помічали певні порушення норм у літературних творах. І лише чверть респондентів сказали, що помилки в текстах не перешкоджають отримувати задоволення від читання. Частина незадоволених якістю текстів виступає проти будь-яких неточностей, інші притримуються думки, що все залежить від типу девіацій. Серед помилок, які найбільше шкодять, відзначають пунктуаційні, адже вони заважають розумінню інтонації, а разом й емоційного забарвлення написаного. До переліку найпомітніших увійшли також лексичні й орфографічні помилки. Переважно читачі скаржаться на необхідність кілька разів перечитувати, щоб зрозуміти зміст висловлення.

2.10. Рекомендації для авторів текстів

Типологію помилок не можна назвати просто зібранням порушень і неточностей. Це практичний інструмент, що відкриває можливості для аналізу причиново-наслідкових зв'язків і розробки способів боротьби з девіаціями.

Створення типологій помилок окремих письменників або їхніх груп дозволяє максимально оптимізувати роботу з ними. Перевагою для редакторів та коректорів буде економія часу та підвищення якості редагування, завдяки використанню готових шаблонів; для письменників така типологія буде дороговказом для виправлення самовдосконалення; а викладачі отримують спосіб індивідуалізації навчання й моніторингу розвитку мовних навичок (за умови порівняння результатів різного періоду).

Ми використали отриману типологію помилок, щоб створити рекомендації для письменників-початківців. Вони також поділені за типами порушень норм.

Щоб викоринити **орфографічні помилки**, варто

- періодично перечитувати чинний правопис, слідкувати за доповненнями й оновленнями;
- перевіряти в словниках та інших джерелах те, у чому є сумніви;
- обов'язково перечитувати написане, за потреби просити інших допомогти з вчиткою тексту;
- використовувати функцію перевірки орфографії в текстових редакторах або спеціальні онлайн-сервіси;
- шукати шляхи для самовдосконалення: можна підписатися на сторінки практичних редакторів, наприклад Ольги Васильєвої чи Юлії Мороз, які діляться досвідом своєї роботи та рекомендаціями в мережі.

Не всі типи **орфоепічних помилок** можуть трапитися в написаному тексті, проте з правилами евфонії має попрацювати кожен з молодих письменників. Для цього, перш за все, потрібно ознайомитися з нормами, потренуватися їх застосовувати, а надалі не забувати перевірити готовий текст на наявність порушень у вживанні *у/в, і/й/та, з/із/зі/зо*. І не забувайте, що робота над вимовою теж важлива для створення вдалого іміджу письменника.

Лексичні помилки вдається виправити шляхом розширення словникового запасу, тому рекомендовано

- читати різноманітну літературу та занотовувати незнайомі слова з їхніми значеннями;
- використовувати синоніми, за потреби відшукуючи їхні ряди у відповідних словниках;
- під час написання й редагування перевіряти значення невідомих або рідковживаних слів.

Для виправлення **морфологічних помилок** варто застосувати практичний підхід:

- уважно перечитати граматичні правила, зокрема ті, що стосуються відмінювання іменників і числівників, норм їх поєднання, творення ступенів порівняння прикметників і прислівників та форм дієслова;

- виконувати вправи до опрацьованих тем;
- використовувати словники словозміни, якщо є сумніви щодо обраних форм.

Синтаксичні помилки тісно пов'язані з **пунктуаційними**, тож спільні поради такі:

- уникати складних конструкцій, бо краще викласти думку в кількох коротких речення, ніж заплутати себе й читача, допустити помилки;
- під час редагування перевірити логічність і послідовність викладу думок, поєднуваність конструкцій;
- для підвищення майстерності обов'язково працювати з правилами, консультуватися з редакторами чи викладачами.

Робота над **стилістичними помилками** вимагає часу. Ідіостиль письменника виточується від речення до речення, проте для пришвидшення цього процесу рекомендуємо

- ознайомитися з визначними літературними зразками, прослідкувати за засобами, які використовують улюблені автори;
- перевіряти використання конструкцій у певному контексті;
- уникати шаблонних фраз і банального поверхового опису;
- експериментувати, шукати різні стилістичні прийоми.

Обов'язково після написання потрібно перевірити текст на наявність **логічних й фактологічних помилок**. Для зменшення їх кількості під час роботи рекомендуємо використовувати план і мати записи про місця, час подій у творі та власні назви. Якщо потрібно залучити інформацію з історії, географії, математики та інших наук, вона має бути правдивою.

Працюючи над собою і виправляючи помилки, письменники не лише розвивають власні вміння та підвищують якість творів, а й сприяють збільшенню шансів на публікацію, легшому сприйняттю тексту читачами. Відточування навичок письма допомагає зробити творчий процес легким і цікавим, додає впевненості в собі й написаному.

Висновки до другого розділу

Другий розділ дослідження присвячений всебічному аналізу мовних помилок, що трапляються в текстах українських письменників-початківців. Аналіз 11 творів виявив, що помилки охоплюють всі рівні мови, починаючи з орфографії та орфоєпії і закінчуючи стилістикою. Найпоширенішими в досліджуваних текстах були пунктуаційні, правописні і лексичні девіації. Причини їх виникнення можуть бути різними: недостатнє знання норм української мови, поспіх під час написання, відсутність вчитки, недостатня уважність до деталей.

Опитування підтверджує, що мовні помилки мають негативний вплив на сприйняття тексту читачами. 80% респондентів помічали порушення норм у художній літературі, і лише 25% вважають, що помилки не заважають отримувати задоволення від читання. Найбільш критичними вважають пунктуаційні помилки, які ускладнюють розуміння інтонації та емоційного забарвлення тексту. Також читачі звертають увагу на лексичні та орфографічні помилки, які потребують додаткових зусиль для розшифровки змісту.

На основі типології помилок розроблено рекомендації для письменників-початківців. Вони спрямовані на те, щоб вдосконалити навички письма, зменшити кількість помилок, зробити тексти більш привабливими та зрозумілими для читачів.

Виокремлено важливість володіння нормами української мови для авторів, адже від цього залежить не тільки якість їхніх творів, а й формування культури мовлення читачів. Опрацювання мовленнєвих помилок допомагає письменникам-початківцям вдосконалити свої навички, зробити свій творчий процес більш приємним й успішним.

РОЗДІЛ ІІІ

РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ТА КОМП'ЮТЕРНИХ ПРОГРАМ У СУЧАСНОМУ ЛІТЕРАТУРНОМУ ПРОЦЕСІ

3.1. Штучний інтелект як явище сучасної дійсності

Таємниці людської природи й процесів пізнання цікавили ще філософів античних часів, наприклад Платона й Арістотеля. У період Відродження філософи не лише досліджували будову і функції мозку, але й намагалися графічно проілюструвати їх. З початку ХХ століття науковці, зацікавлені в дослідженнях мозку, свідомості та людської поведінки, закладають фундамент психології розвитку, нейропсихології, когнітивної теорії. Нині ж людство зробило якісно новий крок – від споглядання за процесом мислення до спроби самостійно створити подібний собі інтелект, навчити машину мислити й діяти на користь нам. Хоча питання про користь чи шкоду штучного інтелекту до цього часу стоїть вкрай гостро.

Штучний інтелект (ШІ) – це досить багатогранне поняття, тому єдине точне визначення знайти неможливо. У 1956 році на Дартмутській конференції Джон Маккарті вперше озвучив таке визначення: «штучний інтелект – це наука і техніка створення інтелектуальних машин, особливо інтелектуальних комп'ютерних програм» [4, с. 40].

Сучасні науковці дещо розділилися в сприйнятті поняття штучний інтелект: одні вважають його суто допоміжним засобом для діяльності людини, інші – самостійним і здатним до власного розвитку, а є ті, хто вбачає у взаємодії людини зі штучним інтелектом новий етап еволюції.

Наприклад, Організація економічного співробітництва та розвитку вказує, що штучний інтелект є машинною системою, що може надавати рекомендації, робити прогнози відповідно до заданих людиною цілей. Натомість експертна група Європейської комісії зі штучного інтелекту пропонує визначення, у якому ШІ наділений глибинним розумінням комплексної мети, здатністю діяти у

цифровому чи фізичному світі, самотійно сприймати навколишнє середовище й інтерпретувати дані [4, с. 40-41].

Для роботи ми оберемо таку дефініцію: **штучний інтелект** – це технології, які дозволяють машинам імітувати людський інтелект, тобто навчатися на даних, розпізнавати образи, розуміти мови й ухвалювати оптимальні рішення.

Штучний інтелект виступає рушієм прогресу, дозволяє досягти стабільного розвитку, має потенціал для вирішення надскладних завдань, зокрема, пов'язаних з лікарською, навчальною, технічною діяльністю. Він дозволить замінити виснажливу й неефективну працю людини на роботу комп'ютерної системи.

Нині існує чимало підходів до створення, включаючи машинне і глибоке навчання, нейронні мережі, еволюційні алгоритми тощо. [25] Основні концепції пов'язані зі створенням алгоритмів та моделей, які дозволяють системам адаптуватися до нової інформації та вирішувати завдання, що вимагають інтелектуального розуміння.

Місія штучного інтелекту, на думку Баранова О. А., «це створення певних умов для значного підвищення ефективності всієї соціальної та виробничої діяльності у суспільстві шляхом забезпечення незалежності процесу прийняття якісних (оптимальних) рішень від негативного впливу людського фактору». [4, с. 33]

Розвиток і використання систем штучного інтелекту підвищує продуктивність, адже дозволяє автоматизувати завдання, оптимізувати процеси, віднаходити кращі рішення. Чимало компаній використовує чат-боти й інші автоматизовані системи для роботи з клієнтами – персоналізованої підтримки, аналізу відгуків. Їх також можуть використовувати для автоматичного моніторингу загроз, прогнозування злочинів, виявлення шахрайства. Інший вектор – спроби вирішити надскладні для людини проблеми, такі як: нестача ресурсів, глобальне потепління й світові кризи.

Крім очевидних переваг, штучний інтелект має свої недоліки та ризики. Особливо це стосується етичних питань, що пов'язані з конфіденційністю даних,

безпекою, автономністю систем, впливом на робочі місця та суспільство в цілому. Сучасне суспільство намагається подолати дискримінацію, утвердити рівність людей, незалежно від походження, статі, віросповідання тощо. Проте існує ризик того, що системи ШІ можуть успадковувати та посилювати упередження, присутні в даних, на яких вони навчаються. Це може призвести до дискримінації певних груп.

У вересні 2022 року схвалено Принципи етичного використання штучного інтелекту в системі Організації Об'єднаних Націй. Вони містять такі пункти: протидія заподіяння шкоди; визначена мета; безпека і захищеність; справедливість і недискримінація; сталість; право на недоторканність приватного життя, захист даних та управління даними; автономія людини й нагляд; прозорість та зрозумілість; відповідальність і підзвітність; інклюзивність і залученість. [53]

Автоматизація завдань, які зараз виконують люди, може стати причиною значних втрат робочих місць та спричинити економічні потрясіння. Світові рейтинги поповнюються новими професіями, що ймовірно зникнуть за найближчі десятиліття. Серед них банківські консультанти, оператори кол-центру, музейні працівники й редактори. Водночас кількість спеціальностей, що пов'язаних з автоматизованими системами, значно зростає. Тому професіонали мають звернути увагу на органічне поєднання власних навичок з використанням ШІ.

Зважаючи на зростання впливу технологій на наше життя, логічно постає питання: хто буде отримувати нагороди за здобутки, досягнуті за допомогою ШІ, і хто відповідатиме за його помилки?

Уже в перший рік після презентації великої мовної моделі, розробленої *OpenAI* і відомої під назвою *ChatGPT*, в інтернеті з'явилося безліч продукції, створеної за допомогою цієї системи. Адже її визначна риса – здатність генерувати думку людської якості. Проте така особливість робить надзвичайно складним розрізнення контенту, створеного самою людиною і ШІ.

Частина тих, хто залучає системи штучного інтелекту, використовує цю взаємодію в рекламних цілях. Наприклад, український кухар Євген Клопотенко

провів першу у світі звану вечерю, створену разом зі штучним інтелектом. Рецепти страв були згенеровані за допомогою систем *ChatGPT4* та *Midjourney*. Це допомогло привернути увагу до події багатьох охочих. Бренди зі світовим ім'ям, як *Hell Energy*, *Coca Cola*, *Vivi Kola*, також залучили штучний інтелект для пошуку нових смаків. А українська компанія *Divo Voda* створює таким способом обгортки продукції.

Натомість є чимало людей, які присвоюють здобутки ШІ собі. Напевно, найактивніше цим користуються учні та студенти. Проте через несформованість особистості й небажання навчатися самостійно це може призвести до зниження рівня продуктивності самої людини, завдати непоправних збитків особистості. Тому для виправлення ситуації викладачі й активісти шукають способи визначення того, чи написаний текст системами ШІ. Юристи ж аналізують чинне законодавство, намагаючись чітко визначити правовий статус штучного інтелекту (див. розділ 3.2).

3.2. Штучний інтелект та авторське право

Зважаючи на стрімкий розвиток та загальнодоступність штучного інтелекту, постає питання його юридичного статусу. Цим зацікавлені науковці Стенфордського та Массачусетського університету. Оскільки Україна не має готового рішення, правознавці звертаються до міжнародних документів. Серед українських науковців це питання розробляють зокрема Бисага Ю. М., Белов Д. М., Заборовський В. В. [7]

Авторське право – це законодавчо закріплений захист інтелектуальної власності авторів. Воно дає творцям право контролювати використання результатів власної праці й отримувати винагороду за їхнє розповсюдження. Проте, коли йдеться про те, що створено штучним інтелектом, питання авторства та його захисту стає значно складнішим.

З одного боку штучний інтелект можна вважати автором певних творів: текстів, музики, картинок. З іншого – він не є фізичною особою для того, щоб отримати авторське право. Власне це є однією з важливих умов надання такого права в багатьох країнах світу.

До того ж сам штучний інтелект є витвором людини, а більшість матеріалів він продукує у взаємодії з людиною: або керуючись її настановами, або використовуючи базу знань. Експертні погляди на цю проблему найчастіше перегукуються з їхнім сприйняттям самого штучного інтелекту. За авторське право для ШІ виступають ті, хто вірять у його самостійність. Скептики ж кажуть, що ШІ банальний «копіювальник», який пише лише за опрацьованими шаблонами й не спроможний на високий рівень творчості, тому про авторське право мова йти не може.

Зважаючи на це й неможливість надати авторські права не фізичній особі, Японія прийшла до досить цікавого рішення: комп'ютерна програма може бути визнана автором твору, але права в такому разі належатимуть власникам самої програми. Проте, наприклад, Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОИС) зазначає, що ШІ може отримати авторське право на твори тільки за умови, що цей твір створений ним самостійно, тобто без жодного втручання людини [7, с. 301]. Наразі такі рішення можна назвати оптимальними, хоча, найімовірніше, вони теж зазнаватимуть змін у майбутньому через небачено швидкі темпи розвитку комп'ютерних систем та програм.

Для того, щоб автором твору можна було визнати ШІ, необхідно створити відповідні міжнародні норми та стандарти, у яких окреслюватимуть правила використання ШІ у творчій діяльності людини, а також буде визначено права власників ШІ та способи їх захисту. Таким чином можна врегулювати етичний аспект та ввести практику фінансової компенсації власникам ШІ за умови прибутковості використання створеного ним продукту.

Необхідними нині діями юристи називають такі: внесення змін до Закону України «Про авторське право та суміжні права», де було б встановлено права ШІ на авторство, або створення закону, що регулюватиме залучення ШІ до творчої діяльності людини [7, с. 302].

3.3. Використання штучного інтелекту в літературній творчості

У сучасному світі, де інформація генерується та споживається з безпрецедентною швидкістю, зростає роль штучного інтелекту у сфері творчого письма та редагування. ШІ-інструменти пропонують письменникам та редакторам широкий спектр можливостей для покращення продуктивності, якості та креативності їхньої роботи.

Дослідження останніх років свідчать про значний потенціал ШІ у сфері написання та редагування. Зокрема, ШІ-інструменти можуть допомогти генерувати нові ідеї; створювати чернетки/ескізи робіт; редагувати й коректувати граматичні помилки, орфографічні помилки, стилістичні недоліки та інші проблеми з текстом; перекладати тексти для міжнародних публікацій.

Серед програм ШІ для написання текстів спеціалісти рекомендують застосовувати такі: *Copy.ai*, *Jasper*, *Rytr*, *INK*, *ClosersCopy*, *AI-Writer*, *Writesonic*, *Wordtune*, *ContentBot.ai*, *Bertha.ai*, *Headlime*. Значним недоліком є відсутність у програмах деяких мов. Оскільки українську мову підтримують лише перші три, більшість із цих програм не будуть зручними для українських письменників та редакторів.

Дехто вважає, що заміна людської праці на роботу ШІ дозволить спрости й здешевити процес редагування. Проаналізувавши названі сервіси, ми дійшли висновку, що навіть так для якісної роботи необхідні фінансові вкладення. Усі названі програми мають платні версії, а безкоштовно користувачі отримують або обмежені функції, або нетривалий пробний період. Наприклад, *Copy.ai* безплатно генерує 2000 слів щомісяця, необмежені функції доступні лише за умови абонплати – 49\$ на місяць. Натомість у сервісу *Rytr* доступ до всіх можливостей вартуватиме лише 29\$ на місяць [49].

У нашому експерименті ми спробуємо перевірити якість роботи безплатних версій *ChatGPT* та *Gemini*, щоб з'ясувати, чи зможуть вони допомогти письменнику створювати мистецтво, а редактору – допрацьовувати його до ідеалу.

Через популярність різних версій GPT учені не оминають проблему використання цієї системи для написання текстів. Оптимальним способом роботи є кооперація людини зі штучним інтелектом через створення конкретних запитів, коментування, виправлення й покращення пропозицій одне одного.

Дослідження показують, що успішна співпраця зі ШІ вимагає зміщення фокуса уваги з досягнення конкретних літературних цілей на розуміння можливостей та обмежень штучного інтелекту й адаптацію до них. Такі системи можуть слугувати прекрасним помічником у генеруванні ідей; створенні рекомендацій і планів; базовому редагуванні, але вони не напишуть повний готовий текст для вас. Це підкреслює важливість розробки стратегій для побудови продуктивного та взаємовигідного партнерства з системами штучного інтелекту у творчій діяльності.

Попри певні обмеження, GPT-3 демонструє несподівані можливості у створенні креативних текстових форматів, таких як введення нових персонажів, встановлення налаштувань та адаптація до різних стилів оповіді. Це свідчить про те, що ШІ все ще може бути цінним інструментом для стимулювання творчого мислення та дослідження нетрадиційних наративних можливостей, навіть без повного розуміння глибинного сенсу.

Напротывагу нездатність GPT-3 сформувати справжнє розуміння сенсу тексту створює значні проблеми для підтримки наративної зв'язності та розвитку складних вигаданих елементів. Цей висновок підкреслює обмеженість сучасних мовних моделей і вказує на необхідність подальших досліджень систем штучного інтелекту, здатних розуміти нюанси людської мови та конвенцій розповіді [52].

Загалом непередбачуваність, притаманну GPT-3, варто розглядати і як виклик, і як можливість для співтворчості. Хоч це може призвести до неочікуваних, а іноді й безглузвих результатів, елемент «несподіванки» також дозволяє віднайти нові ідеї та розширити межі традиційного сторітелінгу. Така особливість спонукає до подальших досліджень ролі несподіванки та невизначеності у творчому процесі, а також того, як ШІ може бути використаний для посилення творчого пошуку.

Одна зі значних проблем молодих письменників – страх білого аркуша (стан, за якого людина боїться почати писати). Деякі науковці навіть знаходять еволюційне підґрунтя таких фобій, адже люди тисячоліттями остерігалися нового й невідомого, аби вберегти власне життя. Життя змінилося, а нове та невідоме нікуди не поділося. Людина закономірно боїться писати через прихований страх невдач, засудження, помилкового сприйняття. На щастя, нині існує чимало технік для подолання цієї проблеми: навіювання тексту через прослуховування музики, аудіокниг, пошук атмосферного місця тощо; мозковий штурм; блок-схеми для візуалізації предмета твору та підтем; журналістські питання до себе (*хто? коли? як?*). Хоча не всі вони добре працюють.

На нашу думку, використання ШІ саме для пошуку ідей є одним із найвдаліших прикладів співтворчості. По-перше, мовні моделі можуть створити ілюзію обговорення певних думок автора, водночас вберегти його від поширення інформації про майбутній твір (як це могло б статися після розмови з людиною).

По-друге, використання ChatGPT та Gemini дає доступ до бази інформації, яку мовні моделі видають лаконічно і чітко під наші потреби, це стає легшим, ніж користуватися пошуковиком в інтернеті. Якщо в Google може не знайтися ідеальної статті для певного запиту, ШІ створить її з доступної інформації спеціально для нас. Коли молоді автори хвилюються через відсутність наставників або навпаки через нестерпну критику з їхнього боку, можна спробувати діалог з мовною моделлю.

Алгоритми ШІ налаштовані таким способом, що він намагається відповідати підбадьорливо й без різких заперечень. Наприклад, для завершення відповідей на питання про складнощі у творчості він використовував таке:

- *Найголовніше – не переймайся занадто сильно і просто почни писати. Удачі з творчим процесом!*
- *Бажаю тобі успіху з творчим процесом та конкурсом!*
- *Не переймайся, я впевнений, що з часом і творчим наполегливим натиском ти знайдеш ті ідеї, які потрібні для твого твору.*

- *Якщо у тебе є конкретна тема або ідея, я буду радий допомогти розвинути її!*

Задля експерименту ми запропонували штучному інтелекту розглянути ідею вкрай жорстокого сюжету з безкарним персонажем й інструкціями читачам для подібних злочинів, ненормативною лексикою тощо. На щастя, у такому випадку GPT-3.5 намагається зацентувати на можливих негативних наслідках і застерегти автора, хоч і використовує досить доброзичливі формулювання: *«Ця ідея вибухова та провокативна, але варто пам'ятати про можливі наслідки такого матеріалу»*. Серед них III називає негативний вплив на психічне здоров'я аудиторії, сприяння насильству або безправ'ю через порушення етичних норм, обговорення й незадоволення з боку громадськості. Чат GPT-3.5 залишає право вибору ідеї для творчості за людиною, але пропонує кілька порад, як-от: використовувати насильство й ненормативну лексику у творі лише за необхідності і з обережністю та глибоким розумінням; збалансувати твір повчальними елементами; розглянути альтернативні варіанти перебігу подій. Якщо ж це не спрацює, він радить готуватися до можливої критики й підсумовує тим, що *«писання – це могутній інструмент, і варто завжди ретельно важити всі плюси та мінуси вибраної теми та підходу до неї»*. Доцільно зробити побіжне зауваження про використання штучним інтелектом недоцільної лексеми *«важити»* замість *«зважити плюси та мінуси»* або *«зважати на них»*. Як ми побачимо надалі, подібні лексичні помилки є типовими для цієї мовної моделі.

Довгостроковий вплив штучного інтелекту на людську творчість і роль автора в написанні текстів з допомогою III потребують вкрай детального вивчення. Існує ризик того, що з часом людина втратить творчий потенціал або значно применшить власну творчість. Дослідження повинні вивчати, як зробити III рушієм творчості, не відкидаючи притім людину як автора і як центр пізнання.

Науковцями було розроблено й апробовано дві типові моделі взаємодії людини і III: у першій штучний інтелект є джерелом натхнення, у другій – творцем, але провідником оповіді залишається людина. Автори виявили, що різні

попередні очікування користувачів можуть впливати на їхні стратегії та сприйняття ролі машини в процесі спільного творення текстів. Штучний інтелект в експерименті виступав як активний генератор ідей, співавтор або асистент, залежно від бажань і можливостей користувачів [50]. Висновки дослідників нині актуальні, попри роботу з попередньою версією GPT-2, представленою OpenAI в 2019 році.

ШІ виявився вправним у впровадженні несподіваних поворотів, вливанні свіжих ідей та спрямуванні історії в непередбачуваних напрямках. Цей елемент несподіванки часто слугував трампліном для людської творчості, спонукаючи письменників досліджувати нові можливості та розробляти багатші наративи.

Використовуючи творчі іскри штучного інтелекту, користувачі зберігали контроль над загальною структурою оповіді та забезпечували зв'язність. Вони досягли цього, спираючись на ідеї ШІ, вплітаючи їх у вже готовий сюжет і вдосконалюючи мову, щоб підтримувати єдиний стиль і тон.

Вибір стратегії залежить від типів роботи:

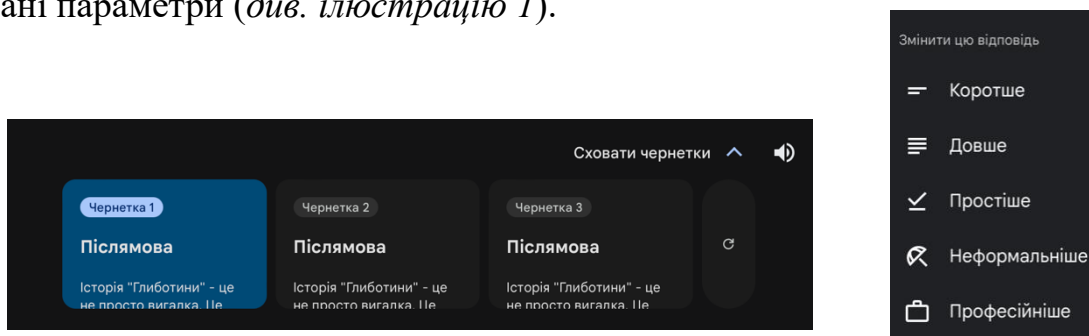
- у режимі редагування користувачі можуть змінювати згенерований штучним інтелектом текст, що дозволяє вдосконалювати ідеї і забезпечувати узгодженість з власною позицією, поєднуваність зі своїм текстом;
- без режиму редагування користувачі не можуть змінювати результати роботи, тому їм доводиться або приймати їх як є, або генерувати новий текст.

Ключовий виклик полягає в тому, щоб знайти баланс між здатністю ШІ дивувати і надихати та прагненням користувача до контролю і зв'язності розповіді. Вдалим буде рішення, за якого система пропонуватиме регульовані параметри, що дозволять користувачам точно налаштувати рівень несподіванки у результатах роботи ШІ, забезпечуючи комфортний баланс між творчим пошуком і збереженням цілісності своєї історії.

Хоча штучний інтелект продемонстрував вражаючий творчий потенціал, його результатам іноді бракувало плавності та зв'язності, яких очікують

користувачі. Тести, створені мовними моделями, є досить прісними й позбавленими авторської унікальності.

Надання користувачам більшого контролю над результатами роботи штучного інтелекту має вирішальне значення для отримання бажаних результатів від спільної творчості. Варіативність створеного тексту є перевагою системи Gemini, що дозволяє обрати найбільш вдалу відповідь або підлаштувати її під задані параметри (див. ілюстрацію 1).

Ілюстрація 1. Інструментарій мовної моделі ШІ

У рамках The Dutch Book Week (Нідерландського тижня книги) було ініційовано проєкт, який мав на меті дослідити потенціал написання текстів за допомогою штучного інтелекту та динаміку між людиною і машиною у творчому процесі. Автори звернули увагу на систему спільного створення тексту, що ґрунтується на базах даних з національної літератури. Завдяки цьому проєкту вдалося створити твір у жанрі наукової фантастики й зібрати важливі метадані [35].

Отож існує чимало підтверджень успішного застосування штучного інтелекту для написання творів. Однак незадоволеними в цьому випадку можуть залишитися талановиті автори, які не застосовують ШІ. Рік тому, у травні 2023 року, більше 11 000 кіносценаристів у США оголосили забастовку. Американська гільдія письменників (WGA) занепокоєна урізанням бюджетів на вироблення медіапродукту й повсюдним використанням систем генерації медіа- і текстового контенту, наприклад, ChatGPT і Dall-E. Вони вимагали гарантій того, що ШІ не буде писати або переписувати літературні матеріали, а база текстів гільдії не використовуватиметься для навчання ШІ. Ба більше, була пропозиція зовсім не використовувати ШІ як джерело хоча б чорнового варіанту текстів [54].

Звичайно, застосувати всі ці пункти неможливо, але суспільство має врахувати і позиції тих, хто зацікавлений у роботі ШІ, і противників або тих, хто хоче вберегти власні інтелектуальні надбання від користування ними.

3.4. Штучний інтелект і програми редагування текстів

Редагування – обов’язковий етап підготовки якісного тексту. Непереверений твір зазвичай має помилки різних рівнів, порушення в побудові тощо. Це призводить до незрозумілості, а разом втрати інтересу читача та підриву довіри до автора.

Редагування попри зриму відсутність кардинальних змін, стає найскладнішою частиною роботи для письменника, особливо початківця, з багатьох причин, зокрема через неможливість співпраці з професійним редактором, нестачу часу чи знань для саморедагування, самовпевненість.

Для того, щоб отримати текст найвищої проби, його мають перевірити щонайменше дві людини. Вважають, що програми для редагування досі не можуть повністю замінити роботу редакторів, але наразі їх систематично використовують як інструмент роботи з текстом. Такі засоби допомагають виконувати рутинну роботу: знаходити одруківки, типові орфографічні й лексичні помилки.

Серед найпопулярніших ШІ-інструментів для написання та редагування можна виділити *Grammarly* – онлайн-платформу для редагування, створену в Україні на основі штучного інтелекту для роботи з англійською мовою. Забезпечуючи якісну перевірку граматики, орфографії, пунктуації та стилістики письма, компанія набула популярності й потрапила до рейтингу видання *Fast Company* «Найінноваційніші компанії світу 2019» в категорії «Штучний інтелект», а в 2020 та 2021 роках отримала місце в рейтингу від *Forbes* «Cloud 100», у якому зібрано найкращі компанії, що спеціалізуються на роботі з хмарними технологіями. Проте вже в лютому 2024 року вийшла нова стаття *Forbes* про звільнення 20% працівників у команді *Grammarly*. Однією з причин називають жорстоку конкуренцію з безплатними сервісами ШІ, які, між іншим, здатні працювати з багатьма мовами, а не лише з англійською. Відтепер

користувачі, можуть писати досить якісні тексти під свій запит завдяки ChatGPT чи Gemini, а Grammarly як платний продукт отримує дуже сильних конкурентів.

Значна частина застосунків для редагування має декілька версій: безплатну й за передплатою. У цій роботі ми проаналізуємо можливості безкоштовних сервісів.

3.5. Практика застосування безплатних інструментів для редагування

ChatGPT і Gemini наразі є чи не найпопулярнішими мовними моделями, що дозволяють широкому загалу використовувати штучний інтелект. Вони прості в застосуванні, вирішують завдання різного тематичного спрямування й рівня складності.

Дослідження показують, що ChatGPT і Gemini можуть слугувати помічниками в літературній творчості (розділ 3.3). Ми спробували написати оповідання-детектив, що відповідає вимогам конкурсу від Букнет, за допомогою ШІ. Повний текст міститься в додатках (додаток 2). Gemini запропонував історію про кіберзлочин загальним обсягом близько 1000 слів. Обрана ідея актуальна, цікава, проте без допомоги людини ШІ поки не може достатньо її розвинути, заглибитися в ментальні та чуттєві аспекти. Отриманий текст більше схожий на короткий переказ, що вкотре підтверджує можливість застосування ШІ як імпульсу для нових граней творчості.

Зважаючи на поставлене завдання створити художній текст, Gemini писав з використанням значної кількості художніх засобів: епітетів, порівнянь, метафор. *«Нічне місто пульсувало життям, але для Арсенія, відомого у віртуальному світі під псевдонімом «Глибина», це було лише тьмяне мерехтіння на моніторі. Його пальці танцювали по клавіатурі, мов хижка кішка, що крадеться до здобичі. Він був кіберзлочинцем, володарем цифрового підпілля, який протягом років тероризував корпорації та розкрадав їхні таємниці».*

LanguageTool, популярний застосунок для редагування, оцінив якість тексту на 98 зі 100 балів, знайшовши в усьому тексті лише друкарські помилки (заміна *тире* на *дефіс*) і дві лексичні: *допускав помилок* → *припускався помилок*; *щупальця* → *мацаки*. Хоча останню він позначає як можливу, а в Глумачному

словнику української мови в 11-ти томах ми знаходимо обидві лексеми, тож порушення норми тут немає.

Водночас ні Gemini, ні LanguageTool не помітили помилки в написанні антропоніма «Глибина». У тексті цей псевдонім постійно пишеться в лапках, а за нормами правопису мали б використовувати лише велику літеру. Наявні систематичне порушення милозвучності й тавтологія: *Він знав, що якщо не зупинить його, вся його операція зійде нанівець, а його ім'я стане посміховиськом у темному куточку інтернету.* Є недоліки в підборі лексем і граматичному зв'язку.

Текст, написаний ШІ, складно порівняти з тим, що пише людина. Він не має душі, унікального авторського погляду, заглиблення в сенси. Такий твір не можна назвати неповторним, бо він сконденсував фрагменти, створеного раніше й опрацьованого ШІ. Та попри певну банальність цей текст мав менше лексичних та граматичних неточностей, ніж деякі з аналізованих текстів письменників-початківців.

Використання Gemini як редактора українськомовного тексту принесло значно менше користі. Для аналізу було використано такий фрагмент детектива: «- *Старість не радість, - мовив я.*

- І не кажи. Шкода її мені, але нічого не зробиш, така вже вона є. Я кивнув йому і пішов додому, проминувши квартиру Стефанії Вікторівни, біля якої стояли роззяви та сусіди, а ще двійко полісменів. Піднявся до себе і приліг на ліжко.

День був важкий. Роботи було стільки, що я не міг з усім управитись. Черговий переклад потрібно було здати за тиждень, а я ще і половину роботи не зробив. Окрім того не зрозуміла була ситуація із статтею, яку ніби то прийняли на одному із інтернет ресурсів. Та як це часто траплялось, поки що не мали змоги заплатити мені гонорар за роботу. Таке траплялось часто, тож переклад на той момент був для мене життєво необхідніший, адже грошей було обмаль, а платити за оренду квартири все одно доведеться. Та попри все я заснув сном мертвого».

Із 14 варіантів орфографічних помилок, знайдених Gemini, лише одну можна підтвердити й відредагувати: *інтернет ресурсів* → *інтернет-ресурсів*. Інші були фрагментами, продубльованими в колонках правильно/неправильно: «роззяви» - *правильно: «роззяви»*. Жодне з виправлень пунктуації не було доцільним. Стилістичні рекомендації можна взяти до уваги, але не всі вони враховують контекст: *Старість не радість* → *Роки йдуть, і нічого не вдієш*; *Шкода її мені* → *Мені так шкода її*; *Роботи було стільки, що я не міг з усім управитись* → *Я захлинався в роботі, не знаючи, за що хапатися*. Із зазначених виправлень варто дослухатися до другого, інші – залишити на розгляд автора.

У роботі зі штучним інтелектом трапляється багато неточностей, зокрема через погане знання української мови та культури. Аналізовані системи використовують перекладачі, а не шукають і творять контент відразу українською. Є високий ризик того, що ШІ у ролі редактора пропустить фактичну помилку, адже деяку інформацію він сприймає неправильно. На запитання про твір «Хіба ревуть воли, як ясна повні» ChatGPT відповідає, що це п'єса, написана Іваном Карпенком-Карим, а замість українських фразеологізмів наводить дослівні переклади російських або самостійно створені сполуки. Доступ до діалогу можливий за покликанням: <https://chat.openai.com/share/feafea03-03a1-4267-b8ee-5ff347ba78a4>

До того ж, ця мовна модель ШІ зовсім не вправна в редагуванні. Жодне з виправлень, запропонованих ChatGPT, не покращує якість тексту. Ба більше, цими рекомендація ШІ додає помилок. Наприклад, під час редагування тестового фрагмента із семи пропозицій можна застосувати лише одну правку: <https://chat.openai.com/share/655a89f3-8c3f-4347-843e-178cb360944f>

Найбільш доступний і вдалим для редакторів і письменників-початківців, на нашу думку, є інструмент під назвою *LanguageTool*. Це безплатна програма-коректор, що дозволяє перевіряти тексти, написані українською, англійською та ще понад 30 іншими мовами світу. Після реєстрації всі користувачі мають доступ до базової перевірки граматики, пунктуації та стилістики текстів обсягом до 10 000 знаків.

Нещодавно в LanguageTool було додано функцію перефразування, що базується на ШІ. Це дозволяє переписувати речення відповідно до обраного стилю, мети чи параметрів. Варто зауважити, що в безплатній версії доступно лише 3 перефразування речень на день. Для преміум-підписників доступно значно більше функцій, наприклад, необмежена кількість перефразувань, перевірка текстів до 150 000 знаків, стилістичні рекомендації і доповнення для Microsoft Word, Google Docs. Повний список можливостей і вартість підписки є в додатку 3.

Різноманіття функцій, невисока вартість та легкість у використанні є безумовними перевагами LanguageTool. Розгляньмо його роботу на прикладах. Застосунок з легкістю виправляє всі друкарські й орфографічні помилки, наприклад: *вишло* → *вийшло*, *гудзиком* → *гудзиком*, *неможна* → *не можна*, *парфюм* → *парфум*, *комуфляжі* → *камуфляжі*, *аккаунта* → *акаунта*, *дерев'ний* → *дерев'яний*, *півроку* → *пів року*. Це буде зручно для чорнового етапу перевірки і дозволить зекономити час автора або редактора. Велика база словників також дозволяє з легкістю віднаходити неточності в закінченнях родового відмінка іменників: *диплomu* → *диплома*, *смартфону* → *смартфона*.

Програма надає рекомендації для уникнення типових пунктуаційних помилок, наприклад, виправляє пропущені коми при однорідних членах речення або на межі складного речення. *Не було ані Анжели ані вечери* → *не було ані Анжели, ані вечери*.

Вправно визначає та замінює помилкові використання *у/в*, *і/й/та*, *з/із/зі*, що порушують милозвучність. Наприклад, *конверт у обличчя* → *конверт в обличчя*, *ховали губи і опускалися* → *ховали губи й опускалися*, *спить у окопі* → *спить в окопі*. LanguageTool вважають якісним засобом перевірки зокрема через стилістичні рекомендації, загальні й визначені під текстову мету. Він дає деякі коментарі про обмеженість вжитку, жаргонну чи сленгову природу конструкцій на кшталт *кльово*, *лінк*, *спиногризи*.

Однак не всі помилки, віднайдені комп'ютерною програмою, справді є порушеннями норм. Наприклад, *кінець війни і початок чогось* LanguageTool

називає помилкою, бо сполучник *i* опиняється між голосним та приголосним звуком, але в цьому випадку все відповідає нормі, оскільки при зісталенні понять не рекомендовано використовувати *та* чи *й*.

Через неточну класифікацію помилок з'являються хибні рекомендації, як от: заміна «з під ніг» на «під **ногами/ноги**» з коментарем про типові відмінки іменника після прийменника «з». Замість цього редактор визначив би помилку у фрагменті як орфографічну та замінив «з під ніг» на «з-**під** ніг». «Красувались зібранні мною докази» програма рекомендує замінити на «красувались зібранням мною докази», узгоджуючи форму іменника з дієсловом, але в цьому реченні мав би бути дієприкметник, який необхідно писати без повдоєння. Також у цьому реченні автоматична перевірка пропустила кому перед підрядною частиною, що починається зі сполуки «на яких». Активний дієприкметник минулого часу «постарівші» виділено як потенційну орфографічну помилку, але запропоновано замінити слово на дієприслівник «постарівши» замість необхідної форми «постарілі».

Творчість – це народження нового, невідомого з чогось типового. Майстерність автора проявляється в тому, як незвично, сильно й вправно він може описати буденні речі. У пошуках особливого слова письменники творять власні лексеми. Авторські неологізми є нормою для літературних творів. Однак на відміну від людини-редактора комп'ютерна програма не може заглиблюватися в текст настільки, щоб зрозуміти авторські новотвори. Будь-які неологізми, не засвідчені в його словниках, LanguageTool пропонує найближчі за написанням слова: *екоголік* (людина «залежна» від екології) визначено як орфографічну помилку й запропоновано замінити на *економік*, *алкоголік*, *екополіс* тощо. Варто зауважити, що в програмі є можливість пропуску помилки одноразово або створення власного словника, що не дозволить класифікувати цей новотвір як помилку в усіх текстах.

Нелегка ситуація з девіаціями, які автор використовує зі стилістичною метою: для змалювання персонажа, опису його психічного/морального стану через його мовлення, створення слухових образів. У реченні «Ну будь ла-

асочка!!! - проскиглила Яна» визначено потенційну орфографічну помилку через навмисне авторське застосуванні дефіса й кількох літер для унаочнення протяжної вимови, водночас не додано рекомендацію про заміну знака дефіса на тире (такі пропозиції програма надавала в інших реченнях, але вони не систематичні).

З часом кількість програм для редагування зростає, розширюється перелік функцій. Похідним від LanguageTool є сервіс SentenceChecker, який використовує бази даних першого. Він буде зручним для тих, хто не планує систематично працювати з текстами й не хоче реєструватися на сайтах, купувати підписки, проте він позбавлений можливостей зберігати редагований текст, завантажувати файли, встановлювати розширення тощо. Принцип роботи та якість перевірки у цих сервісів однакові.

3.6. Роль типології помилок для комп'ютерних систем написання й редагування текстів

Використання ШІ-інструментів у сфері написання та редагування має ряд суттєвих переваг, адже така робота значно економить час письменників та редакторів, автоматизуючи рутинні завдання та генеруючи чернетки текстів. Використання ШІ під час створення контенту може стимулювати нові ідеї та пропонувати альтернативні варіанти формулювання. Автори відзначають позитивний вплив на розвиток креативності. Однією з найбільших переваг є доступність. Багато ШІ-інструментів мають безплатні версії, пропонують пробні періоди або пропозиції з невеликою ціною.

Усе ж ідеальним використання ШІ для редагування теж не назвати. Результати їхньої роботи необхідно додатково перевіряти. Практика показує, що програми для редагування часто неточно віднаходять чи виправляють помилки й мають кілька варіантів заміни, які потрібно переглянути й затвердити. ШІ може допускати фактичні помилки, особливо в тому, що стосується культурного простору України. Він плутає назви та авторів творів, сюжети, не має достатньої бази знань з фразеології. Звичайно, штучному інтелекту не вистачає емоційності та глибини сприйняття, що притаманна людському письму. А саме питання про

доцільність використання систем ШІ порушує ряд етичних проблем, пов'язаних з авторським правом, плагіатом та відповідальністю за наслідки.

У наш час міждисциплінарність стала однією з ключових тенденцій у науці, а шлях до покращення життя людини лежить через оптимізацію звичних процесів завдяки поєднанню знань з різних галузей. Не лише розробники, а й лінгвісти, психологи, юристи та інші фахівці мають працювати в команді, щоб розвивати надалі сучасні технології.

Попри те, що структура мови, розуміння процесів породження та сприйняття мовлення вже давно у полі досліджень мовознавців, які співпрацюють з розробниками комп'ютерних застосунків; залишаються аспекти, на які наразі звертають недостатньо уваги.

На нашу думку, створення типології помилок – це спосіб їхньої систематизації, аналізу, а разом й автоматизації редагування. Саме в цій царині редактори можуть допомогти розробникам покращити якість мовних моделей ШІ та застосунків для редагування.

Детальна типологія помилок, апробована на достатній кількості українськомовних текстів, здатна стати основою для створення якісних алгоритмів виправлення мовних девіацій. Залежно від виду помилки можна корегувати першочерговість внесення змін та необхідність узгодження з людиною.

Висновки до третього розділу

У розділі детально розглянуто роль штучного інтелекту (ШІ) в сучасному суспільному та культурному житті, зокрема в літературному процесі.

Беззаперечними є деякі зміни у звичному для нас розумінні літературної творчості, оскільки ШІ пропонує нові інструменти як для написання, так і для редагування текстів. Системи на кшталт ChatGPT та Gemini здатні генерувати ідеї, створювати чернетки, виправляти базові помилки та навіть пропонувати альтернативні сюжетні повороти, отож стають цінними помічниками для письменників. Дослідження підтверджують ефективність співпраці людини та

ШІ, де машина виступає джерелом натхнення та співавтором, але провідником оповіді залишається людина.

Однак ШІ не замінить людський таланти. Йому бракує глибинного розуміння сенсу, емоційної палітри та здатності створити унікальний авторський стиль. Тексти, створені ШІ, часто позбавлені оригінальності та сприймаються скоріше як конденсація вже існуючих ідей.

Важливим аспектом розвитку ШІ в літературі є створення детальної типології помилок. Її аналіз допоможе розробникам удосконалити алгоритми виправлення мовних девіацій та покращити якість редагування. Наприклад, програма LanguageTool, хоч і демонструє високу ефективність в знаходженні орфографічних та пунктуаційних помилок, часто помиляється в стилістичних рекомендаціях та неточно віднаходить авторські неологізми.

Майбутнє літератури залежить від гармонійного поєднання людського таланту з можливостями ШІ. Міждисциплінарний підхід, що об'єднує зусилля лінгвістів, розробників, письменників та редакторів, стане запорукою успішного розвитку технологій ШІ та їх ефективного застосування в літературній сфері. І все ж варто пам'ятати, що штучний інтелект – це інструмент, а не заміна для людської креативності.

ВИСНОВКИ

У нашому дослідженні було проведено детальний аналіз типології мовленнєвих помилок у текстах українських письменників-початківців. Робота зосереджувалася на виявленні та систематизації відхилень, що трапляються в авторських творах, зібраних з літературних конкурсів на сайті «Букнет». Ми дослідили вплив цих помилок на зміст та естетичну цінність творів, визначили типові причини їх появи та запропонували шляхи покращення текстів.

Основні результати дослідження показали, що мовленнєві помилки початківців часто виникають через нестачу досвіду та несформованість мовної компетенції. Помилки можуть суттєво впливати на якість літературних творів, знижуючи їх естетичну привабливість і зрозумілість для читача. Систематизація помилок за мовними рівнями дозволила виокремити найбільш поширені типи порушень, що включають орфографічні, граматичні, стилістичні та лексичні помилки.

Аналіз типових помилок та виявлення їх причин дозволили розробити низку рекомендацій для молодих авторів. Зокрема, було підкреслено важливість використання сучасних інструментів для редагування текстів, серед яких спеціальні програми та системи штучного інтелекту, що можуть суттєво підвищити якість кінцевого продукту. Наприклад, LanguageTool автоматично виявляє і пропонує варіанти виправлення орфографічних, пунктуаційних, граматичних і подекуди стилістичних помилок, тому може бути допоміжним елементом у роботі над зменшенням кількості мовних порушень у текстах.

Наше дослідження підтвердило, що вивчення мовленнєвих помилок є важливим не лише для літературознавства, але й для освітнього процесу. Викладачі української мови та літератури можуть використовувати отримані результати для навчання студентів-письменників, допомагаючи їм уникати помилок і вдосконалювати свої творчі навички. Результати дослідження можуть бути корисними для розробки навчальних програм і посібників з української мови та літератури, що сприятиме підвищенню рівня мовної компетенції молодих авторів.

Перспективи подальших досліджень у цій галузі включають розширення бази аналізованих текстів, застосування новітніх технологій для автоматизованого виявлення помилок та розробку комплексних методик підтримки молодих авторів. Це сприятиме підвищенню загальної мовної культури та якості літературних творів. Наприклад, подальші дослідження можуть зосереджуватися на порівнянні мовленнєвих помилок у текстах авторів різних вікових категорій або різних літературних жанрів, що дозволить глибше зрозуміти специфіку помилок і їхню природу.

Дослідження підкреслило важливість підтримки мовної чистоти та культури в умовах сучасного мовного середовища, що постійно змінюється під впливом глобалізації та інтерференції з іншими мовами. Успішна реалізація рекомендацій, наданих у роботі, сприятиме зміцненню позицій української мови та літератури як невід'ємної частини національної культури. Це допоможе підтримувати і розвивати українську мову як важливий елемент національної ідентичності і культурного надбання.

Отже, наше дослідження не тільки виявило та проаналізувало типові мовленнєві помилки у творчості молодих українських авторів, але й запропонувало конкретні кроки для покращення їхніх текстів. Це відкриває нові горизонти для подальших наукових досліджень та практичних заходів, спрямованих на підтримку і розвиток української літературної мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Актуальні проблеми сучасної лінгвістики : курс лекцій / І. О. Голубовська, І. Р. Корольов. – К. : Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2011. – 223 с.
2. Антоненко-Давидович Б. Д. Як ми говоримо / Борис Дмитрович Антоненко-Давидович. – Київ: Рад. письменник, 1970. – 182 с.
3. Бабич Н. Основи культури мовлення. - Львів, 1990. - 232 с.
4. Баранов О. О. Визначення терміну "штучний інтелект". Інформація і право. 2023. № 1. С. 32-49.
5. Бацевич Ф. Основи комунікативної девіатології : монографія. Львів : Львівський нац. ун-т ім. Івана Франка, 2000. 236 с.
6. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник / Флорій Сергійович Бацевич. – Київ: Академія, 2004. – 271 с.
7. Бисага Ю.М., Белов Д.М. Заборовський В.В. Штучний інтелект та авторські і суміжні права. - Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО. Випуск 76: частина 2 – с.299-304
8. Богдан С. Мовний етикет українців: традиції і сучасність / Світлана Богдан. – Київ: Рідна мова, 1998. – 476 с.
9. Булаховський, Леонід Арсенійович. Вибрані праці = Избранные труды : в 5 т. / Л. А. Булаховський ; редкол.: І. К. Білодід (голова) [та ін.] ; АН УРСР, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. – Київ : Наук. думка, 1975 – 1983 Т. 2: Українська мова / [редкол. тому: І. К. Білодід (відп. ред.) та ін.]. – 1977. – 631 с. : фот.
10. Великий тлумачний словник сучасної української мови. - Київ — Ірпінь, 2001.
11. Волощак, Марія. Неправильно-правильно: довідник з українського слововживання: За матеріалами засобів масової інформації / М. Волощак. – Київ: Просвіта, 2000. – 128 с.

12. Вступ до мовознавства : підручник / М. П. Кочерган. – К. : Видавн. центр "Академія", 2001. – 368 с.
13. Гладкий М. Наша газетна мова: Проблема газетної мови. Лексика. Синтакса. Фразеологія. Суть популярного викладу. Стилїстика як праця газетаря-журналіста. - Київ, 1928. - 175 с.
14. Головащук С.І. Словник-довідник з українського літературного слововживання. – Київ: Наук, думка, 2004. – 448 с. – (Словники України).
15. До зір крізь терня, або хочу бути редактором / С. Караванський. — Л.: БаК, 2008. — 120 с.
16. Загнітко Анатолій Панасович. Сучасна лінгвістика: погляди та оцінки: науково-аналітичне видання. – Донецьк : ДонНУ, 2014. – 464 с.
17. Капелюшний А. О. Практична стилїстика української мови: навчальний посібник. - Вид. 2-ге, перероблене. - Львів: ПАЮ, 2007. — 400 с.
18. Культура слова. Республіканський міжвідомчий збірник, № 35.
19. Культура української мови: Довідник/С. Я. Єрмоленко, Н. Я. Дзюбишина-Мельник, К. В. Ленець та ін., За ред. В. М. Русанівського. — К.: Либідь, 1990. — 304 с.
20. Куляс П. П. Типологія помилок : підручник-монографія / П. П. Куляс ; Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. – 464 с.
21. Масенко Л. Мовна ситуація України: соціолінгвістичний аналіз.
22. Масенко Л. Т. Мова і політика / Лариса Масенко. - Вид. 2-ге, доповн. - Київ : Соняшник, 2004.
23. Масенко Л. Т. Мова і суспільство: постколоніальний вимір / Лариса Масенко. – Київ: КМ Академія, 2004. – 164 с.
24. Мацько Л. І. та ін. Стилїстика української мови: Підручник/Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько; За ред. Л. І. Мацько. - К.: Вища шк., 2003. - 462 с.
25. Методи та системи штучного інтелекту: навч. посіб. / укл. Д.В. Лубко, С.В. Шаров. – Мелітополь: ФОП Однорог Т.В., 2019. – 264 с.

26. Мовна політика та мовна ситуація в Україні: Аналіз і рекомендації. За ред. Ю. Бестерс-Дільгер. Київ, 2008. С. 96–131.
27. Науменко Л. А. Антропоцентрична парадигма як методологічна матриця сучасних лінгвістичних досліджень. Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія». 2016. № 22. С. 125–128
28. Непийвода Н. Сам собі редактор. Порадник з української мови. - К., 1996. - 260 с.
29. Одарченко Петро. Про культуру української мови. Збірник статей. - К.: Видавництво «Смолоскип», 1997. - 320 с.
30. Партико З. В. Загальне редагування: нормативні основи: Навчальний посібник. Львів: ВФ Афіша, 2017. – 416 с.
31. Пилинський М. М. Мовна норма і стиль. - К., 1976.
32. Пономарів О. Д. Культура слова. Мовностилістичні поради : навч. посіб. для студ. гуманітар. спец. вищ. навч. закл. / О. Д. Пономарів. - 2-ге вид., стер. - Київ : Либідь, 2001. - 240 с.
33. Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української мови: Підручник. – 3-тє вид., перероб. і доповн. – Тернопіль: Богдан, 2000. – 248с.
34. Потебня О. О. Естетика і поетика слова. - К., 1985.
35. Русанівський, Віталій Макарович. Мова в нашому житті / В. М. Русанівський. – Київ: Наук. думка, 1989. – 112 с.
36. Рязанцева Д. В. Позитивні та негативні граматичні девіації прикметників сучасної української мови / Д. В. Рязанцева // Масова комунікація: історія, сьогодення, перспективи: науково-практичний журнал / відп. ред. С. І. Кравченко; упоряд. М. А. Рожило. - Луцьк: Волинський національний університет ім. Лесі Українки, 2012. - № 1 (1). - С. 118 - 123.
37. Сербенська О. А., Волощак М. Й. Актуальне інтерв'ю з мовознавцем: 140 запитань і відповідей. - К.: "Просвіта", 2001. - 204 с.
38. Сербенська О., Білоус М. Екологія українського слова. Практичний словничок-довідник. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. - 68 с.

- 39.Сербенська Олександра. Сучасна українська термінографія і проблеми екології мови // Вісник Національного університету «Львівська політехніка», № 453, 2002. - С. 17 - 20.
- 40.Словник труднощів української мови / Гринчишин та ін.: За ред. С.Я. Єрмоленко. — Київ: Рад. шк., 1989. — 336 с.
- 41.Словник української мови : [в 11 т.] / АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні ; редкол.: І. К. Білодід (голова) [та ін.]. - Київ : Наук. думка, 1970 - 1980.
- 42.Словник-довідник з культури української мови / Д. Гринчишин, А. Капелюшний, О. Сербенська, З. Терлак. – 3-тє вид., випр. – Київ: Знання, 2006. – 367 с.
- 43.Сучасна українська літературна мова. Лексика і фразеологія / Ордена Труд. Червон. Прапора Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні АН УРСР; за заг. ред. І. К. Білодіда. – Київ: Наук. думка, 1973. – 438, [1] с.
- 44.Українська мова: енциклопедія / Редколегія: Русанівський В.М., Тараненко О. О. (співголови), М.П. Зяблюк та ін. — К.: "Укр. енциклопедія", 2000. - 752 с.
- 45.Український правопис. – К. : Видавництво "Наукова думка", 2019. – 393 с.
- 46.Хом'як Іван. Взаємодія літературної мови і діалектів // "Дивослово", № 10, 2000. - С. 8-13.
- 47.Ющук І. П. Практикум з правопису і граматики української мови.— К.: Освіта, 2012.— 270 с.
- 48.Яворська, Галина Михайлівна. Прескриптивна лінгвістика як дискурс / Національна академія наук України, Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні. – Київ: Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні, 2000. – 285 с. – (Мова, культура, влада)
- 49.11 програм штучного інтелекту для написання текстів [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://ailaboratory.wixsite.com/shi-ua/post/11-proham-shtuchnoho-intelektu-dlia-napysannia-tekstiv>.

50. Daijin Yang, Yanpeng Zhou, Zhiyuan Zhang, Toby Jia-Jun Li and Ray LC. AI as an Active Writer: Interaction strategies with generated text in human-AI collaborative fiction writing [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <https://hai-gen.github.io/2022/papers/paper-HAIGEN-YangDaijin.pdf>.
51. Keith Johnson. Mistake correction. *ELT Journal*, Volume 42, Issue 2. 1988 – с. 89–96
52. Maliheh Ghajargar, Jeffrey Bardzell, Love Lagerkvist. A Redhead Walks into a Bar: Experiences of Writing Fiction with Artificial Intelligence [Электронный ресурс] / 25th International Academic Mindtrek conference (Academic Mindtrek 2022). – 2022. – Режим доступа до ресурсу: <https://dl.acm.org/doi/pdf/10.1145/3569219.3569418>.
53. Principles for the Ethical Use of Artificial Intelligence in the United Nations System [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <https://unsceb.org/principles-ethical-use-artificial-intelligence-united-nations-system>.
54. Screenwriters want to stop AI from taking their jobs. [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <https://www.cbsnews.com/news/writers-strike-2023-artificial-intelligence-guardrails/>.
55. Synthetic Literature. Writing Science Fiction in a Co-Creative Process [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <https://aclanthology.org/W17-3904.pdf>.

ВИКОРИСТАНІ ТЕКСТИ

1. В горі та радості [Електронний ресурс] / Ана Пест – Режим доступу до ресурсу: <https://booknet.ua/reader/v-gor-ta-radost-b159079>.
2. Викрадена статуетка [Електронний ресурс] / Сергій Микитюк – Режим доступу до ресурсу: <https://booknet.ua/reader/vikradena-statuetka-b166681>.
3. Жених на вихідні [Електронний ресурс] / Валерія Серпень – Режим доступу до ресурсу: <https://booknet.ua/book/zhenih-na-vihdn-b415417>.
4. Корона для невдахи, або Не чортихайся у Святвечір! [Електронний ресурс] / Марина Орехова – Режим доступу до ресурсу: <https://booknet.ua/book/korona-dlya-nevdahi-abo-ne-chortihaisya-u-svyatvechr-b365974>.
5. Ластівка [Електронний ресурс] / Зоряна Петришин – Режим доступу до ресурсу: <https://booknet.ua/book/lastvka-b401057>
6. Майстри поганих побачень [Електронний ресурс] / Уляна Скіденко – Режим доступу до ресурсу: <https://booknet.ua/book/maistri-poganih-robachen-b410651>
7. Палій [Електронний ресурс] / Марта Кейс – Режим доступу до ресурсу: <https://booknet.ua/book/pali-b350775>
8. Мій новорічний демон [Електронний ресурс] / Літа Най – Режим доступу до ресурсу: <https://booknet.ua/reader/mi-novorchnii-demon-b420818>.
9. Подарунок від Шума, або дива на Зелені свята [Електронний ресурс] / Арістарх Дей – Режим доступу до ресурсу: <https://booknet.ua/reader/podarunok-vd-shuma-abo-diva-na-zelen-svyata-b344534>
10. Полювання на нареченого, або шлях до серця дракона [Електронний ресурс] / Кристина Асецька – Режим доступу до ресурсу: <https://booknet.ua/reader/polyuvannya-na-narechenogo-abo-shlyah-do-sercya-drakona-b415127>
11. Яга на виданні [Електронний ресурс] / Галина Курдюмова – Режим доступу до ресурсу: <https://booknet.ua/book/yaga-na-vidann-b414904>.

ДОДАТКИ

Додаток 1. Приклад питальника

1. Ваш вік
2. Укажіть Вашу стать
 - жінка
 - чоловік
 - інший варіант
3. Укажіть Ваше місце народження/проживання
4. Ваша освіта
 - неповна середня
 - середня
 - повна вища
 - бакалавр
 - магістр
 - інший варіант
5. Ваша професія
6. Як часто Ви проводите час, читаючи художню літературу?
 - щодня
 - щотижня
 - кілька разів на місяць
 - кілька разів на рік
 - не читаю
 - інший варіант
7. Якою мовою зазвичай читаєте?
 - українською
 - англійською
 - російською
 - інший варіант

8. Чи читаєте ви твори письменників-початківців?

- так
- ні

9. Чи помічали ви помилки в текстах письменників?

систематично

- інколи
- дуже рідко
- не помічаю

10. На вашу думку, чи перешкоджають помилки отримати задоволення від читання книги?

- так
- ні
- залежить від типу помилок
- інший варіант

11. Які помилки для вас найбільше шкодять?

(відповідь на це питання не є обов'язковою)

Нічне місто пульсувало життям, але для Арсенія, відомого у віртуальному світі під псевдонімом "Глибина", це було лише тьмяне мерехтіння на моніторі. Його пальці танцювали по клавіатурі, мов хижа кішка, що крадеться до здобичі. Він був кіберзлочинцем, володарем цифрового підпілля, який протягом років тероризував корпорації та розкрадав їхні таємниці.

Цього разу метою Арсенія стала "ТехноКорп", гігант технологічної індустрії, відомий своїми жорсткими методами та безжальним ставленням до співробітників. "Глибина" мав намір викрити їхні брудні секрети, кинути тінь на їхню бездоганну репутацію. Він вже проник до їхньої мережі, йшов лабіринтами файлів, шукаючи той заповітний скарб - файл з компроматом.

Раптом на екрані з'явилося попередження про вірус. Арсеній нахмурився. Він ніколи не допускав помилок, завжди був на крок попереду антивірусних програм. Але цей вірус був іншим. Він був швидким, агресивним, мов хижий звір, що прагне знищити все на своєму шляху.

Арсеній кинув усі сили на боротьбу з вірусом. Він знав, що якщо не зупинить його, вся його операція зійде нанівець, а його ім'я стане посміховиськом у темному куточку інтернету. Він боровся годинами, але вірус був невблаганним. Зрештою, зневірившись, "Глибина" відступив, залишаючи "ТехноКорп" неушкодженим.

Але це була лише тимчасова поразка. Арсеній не збирався здаватися. Він знав, що рано чи пізно він знайде спосіб прорватися крізь захист "ТехноКорпу" і викриє їхню темну сторону.

Зневірившись після невдалої спроби проникнути до мережі "ТехноКорпу", Арсеній вирішив змінити тактику. Він знав, що сам не зможе здолати цю потужну корпорацію. Йому потрібна була допомога.

Першим його кроком стало пошук союзників. Він звернувся до старих знайомих з кіберпідпілля, людей, які, як і він, вірили в те, що корпорації не повинні мати необмеженої влади над інформацією. Деякі з них погодилися допомогти, інші ж відмовилися, побоюючись гніву "ТехноКорпу".

Арсеній також намагався знайти інформацію про вірус, який атакував його під час попередньої спроби. Він витратив тижні, досліджуючи форуми хакерів, спілкуючись з експертами з кібербезпеки, і зрештою йому вдалося знайти відповідь. Вірус був розроблений "ТехноКорпом" спеціально для боротьби з кіберзлочинцями.

Ця інформація дала Арсенію нову мотивацію. Він знав, що "ТехноКорп" не збирається зупинитися ні перед чим, щоб захистити свої секрети. Він мав діяти швидко, перш ніж вони знову нападуть на нього.

"Глибина" почав нову атаку, використовуючи нові методи та обхідні шляхи, про які він дізнався від своїх союзників. Він пробивався крізь мережу "ТехноКорпу", мов тінь, шукаючи той заповітний файл з компроматом.

Його пошуки не були марними. Зрештою йому вдалося знайти те, що він шукав. Файл містив докази того, що "ТехноКорп" протягом багатьох років використовував незаконні методи для шпигунства за своїми конкурентами та маніпулювання ринком.

Арсеній знав, що це лише початок. Йому ще належить викрити "ТехноКорп" перед усім світом, але він був готовий до цього. Він мав дані, мав союзників, і мав невгамовне прагнення до справедливості.

Арсеній, тріумфуючи, тримав у руках флешку з файлом, що містив викривальні дані про "ТехноКорп". Його очі палали азартом, адже він нарешті мав шанс розкрити брудні секрети корпорації та змусити її відповісти за свої злочини.

Однак він знав, що це буде нелегко. "ТехноКорп" - це не просто корпорація, це монстр, що простягає свої щупальця у всі сфери життя. У них є армія юристів, хакерів, охоронців, і вони не зупиняться ні перед чим, щоб заглушити будь-який голос, який загрожує їхній владі.

Арсеній розумів, що ризикує своїм життям, своїм ім'ям, але він не міг відступити. Він бачив, як "ТехноКорп" руйнує життя людей, шкодить довкіллю, зневажає етику. Він не міг мовчати.

Першим кроком стало публікація анонімного повідомлення в мережі. У ньому він коротко описав злочини "ТехноКорпу" та пообіцяв надати докази найближчим часом. Повідомлення розлетілося вірусною, викликавши резонанс у суспільстві.

"ТехноКорп" кинувся у відповідь. Вони заперечували всі звинувачення, називаючи їх наклепом, і почали атакувати Арсенія та його союзників. Їхні хакери намагалися зламати їхні комп'ютери, а їхні охоронці полювали на них у реальному світі.

Арсеній розумів, що йому потрібна допомога. Він звернувся до журналістів, активістів, простих людей, які вірили у справедливість. І його поклик не залишився без відповіді.

Люди об'єдналися, створивши мережу підтримки. Вони допомагали Арсенію ховатися від охоронців "ТехноКорпу", поширювати інформацію про його справу, збирати докази злочинів корпорації.

З кожним днем тиск на "ТехноКорп" зростав. Їхні акції падали, їхні клієнти йшли, їхня репутація тріщала по швах. Вони були змушені йти на поступки, розпочати розслідування власних злочинів.

Арсеній знав, що це ще не перемога. Він розумів, що "ТехноКорп" - це лише один із монстрів, які ховаються в тіні сучасного світу. Але він також знав, що його історія надихнула інших людей боротися за справедливість, за те, щоб світ став кращим.

"Глибина" став символом опору, героєм, який кинув виклик могутній корпорації. Його історія облетіла весь світ, змушуючи людей задуматися про те, хто насправді керує світом і як ми можемо змінити це.

Рік по тому

Після викриття злочинів "ТехноКорпу" Арсеній став відомим у всьому світі. Його історія надихнула мільйони людей, дала їм віру в те, що навіть з монстрами можна боротися. Але "Глибина" не збирався зупинятися. Він знав, що у світі ще багато зла, і він був готовий з ним боротися.

Одного дня Арсеній отримав анонімне повідомлення. У ньому йшлося про новий злочин, про секретну лабораторію, де вчені проводили небезпечні досліді на людях. Арсеній одразу ж кинувся розслідувати цю справу.

Його пошуки привели його до таємної організації, що називалася "Прометей". Ця організація складалася з багатих і впливових людей, які вірили, що мають право вершити долі людства. Вони проводили досліді, намагаючись створити нову расу людей, які б були їм підпорядковані.

Арсеній розумів, що це загроза не лише для окремих людей, але й для всього людства. Він мав зупинити "Прометей", перш ніж вони здійснили свій жахливий план.

Цього разу "Глибина" стикнувся з ще більш небезпечним ворогом. У "Прометей" були величезні ресурси, армія охоронців і навіть власні хакери. Але Арсеній знав, що правда на його боці.

Він знову звернувся до своїх союзників, до журналістів, активістів, простих людей, які вірили у справедливість. Разом вони почали розслідування, збирали докази, поширювали інформацію про злочинні плани "Прометей".

Зрештою їм вдалося прорватися до секретної лабораторії "Прометей" і викрити їхні жахливі досліді. Світ був шокований. "Прометей" був змушений припинити свою діяльність, а його лідери були засуджені за злочини проти людства.

Арсеній знову став героєм. Його історія знову облетіла весь світ, змушуючи людей задуматися про те, хто насправді керує світом і як ми можемо захистити себе від зла.

"Глибина" знав, що його боротьба ще не закінчена. У світі завжди буде зло, і завжди будуть люди, які хочуть його використовувати. Але він також знав, що у нього є союзники, у нього є правда, і у нього є віра в те, що світ можна змінити на краще.

Додаток 3. Можливості та вартість користування LanguageTool

Виведіть написання своїх текстів на новий рівень

Створюйте професійні тексти, уникаючи стилістичних, пунктуаційних та граматичних помилок

Базова

Підходить для користувачів, яким потрібна базова перевірка граматики та орфографії.

\$ 0 / місяць
Безкоштовно

Поточний план

- ✓ Базова перевірка граматики, пунктуації та стилістики тексту
- ✓ Тексти обсягом до 10 000 знаків
- ✓ Лише три перефразування речень за допомогою штучного інтелекту на день

Для індивідуальних користувачів 50 % знижка

Ідеально підходить для тих, хто хоче значно покращити написання текстів.

2,91 USD / місяць ЕКОНОМІЯ 77%*
~~69,99 USD~~ 34,95 USD/рік

Інтервал оплати **ЩОРІЧНО**

Передплатити

- ✓ Покращена перевірка граматики, пунктуації та стилю
- ✓ Перевірка текстів об'ємом до 150 000 символів
- ✓ Необмежена кількість перефразувань речень від ШІ
- ✓ Доповнення для Microsoft Word
- ✓ Доповнення для Google Docs
- ✓ Посібник зі стилю

Для команд 52 % знижка

Найкращий вибір для невеликих команд до 20 осіб.

\$ 5.53 / місяць
~~\$139,99~~ \$66.40/рік (2 користувача x \$33.20/рік)

Передплата тільки на 1 рік

Користувачі **2** Передплатити

Бажаєте додати більше, ніж 20 користувачів? Напишіть нам!

- ✓ Покращена перевірка граматики, пунктуації та стилю
- ✓ Перевірка текстів об'ємом до 150 000 символів
- ✓ Доповнення для Microsoft Word
- ✓ Доповнення для Google Docs
- ✓ Керування користувачами
- ✓ Необмежена кількість перефразувань речень від ШІ
- ✓ Посібник зі стилю для групи
- ✓ Словник групи